

ROMANO SUNO '19

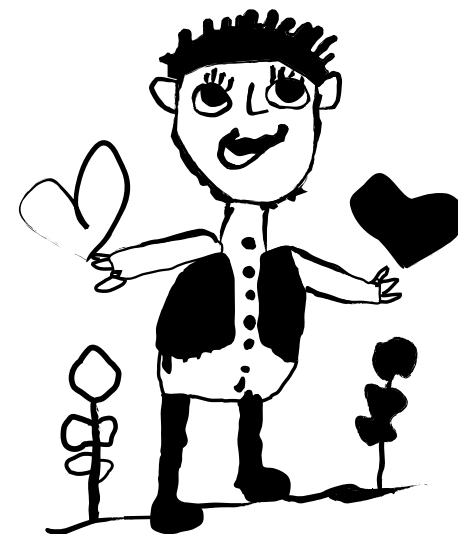
Sborník
příspěvků literární
a výtvarné soutěže

Romano suno 2019
Sborník příspěvků literární a výtvarné soutěže

Vydala Nová škola, o. p. s.
Překlad z romštiny do češtiny: Eva Danišová a Marie Podlahová Bořkovcová
Korektura českého jazyka: Zuzana Hanzlová
Korektura romského jazyka: Marie Podlahová Bořkovcová
Kordinátor projektu: Marie Podlahová Bořkovcová
Grafická úprava: Terezie Chlíbačová
Tisk: ReprArt Liberec, s. r. o.
První vydání: 100 ks

Kontakt:
Nová škola, o. p. s.
Křižíkova 344/6, 180 00 Praha 8
www.novaskolaops.cz

© Nová škola, o. p. s.
Doporučená cena: 120 Kč
ISBN 978-80-907624-3-5

NOVÁ ŠKOLA, o. p. s.

Sborník příspěvků k 22. ročníku literární a výtvarné soutěže

Praha 2019

Vážení čtenáři, vážené čtenářky, milí soutěžící,

držíte v rukou sborník obsahující desítky příběhů, výpovědí, úvah a obrázků dětí a mladých dospělých. Jedná se o výběr toho nejlepšího ze stovek prací, které jejich autoři letos poslali k nám do Nové školy, aby se zúčastnili 22. ročníku literární a výtvarné soutěže Romano suno (Romský sen). Cílem soutěže je povzbudit ty, kteří romsky mluví, aby svůj jazyk používali, a to i na veřejnosti, a aby romsky také psali – o sobě a svých zkušenostech, o světě, ve kterém žijí. Při četbě sborníku můžete do rozličných světů těchto dětí a mladých lidí nahlédnout také vy. Určitě nebudete zklamaní.

Témata letošního ročníku byla:

- 1. So nekbarerder predžid'ial?** / Tvoje největší dobrodružství
- 2. So bi kamehas pre Karačoňa te chudel? A so bi kamehas te del?**
/ Co bys chtěl/a dostat k Vánocům? A co bys chtěl/a naopak dát?
- 3. So bi kerđalas, te bi dikhl'alas le mimozemšťanos?**
/ Co bys dělal/a, kdybys viděl/a mimozemšťana?
- 4. Kaj beše? A kaj avrether andre tiro foros bi kamehas te bešel?**
U kaj na? / Kde bydlíš? Kde jinde ve svém městě bys chtěl/a bydlet?
A kde naopak ne?
- 5. Pisin pal oda, so kames** / Volné téma

V literární porotě zasedli Eva Danišová (prozaička), Renata Berkyová (básnířka a prozaička), Marek Babšický (sponzor soutěže), Barbora Šebová (romistka). V porotě pro mluvené slovo zasedla opět Eva Danišová s Barborou Šebovou a František Bikár (publicista). Výtvarná porota sestávala z výtvarníků Ladislavy Gažiové, Terezie Chlíbačové a Antonína Střížka. Už sedmý rok si svého vítěze volili také středoškolské studenti. Letos to byli studenti z Gymnázia Jaroslava Seiferta a z Gymnázia Evolution Sázavská.

Do soutěže letos přišlo přes 300 prací, z toho 164 literárních prací, 19 videí v romštině a 122 obrázků. Výtvarná část soutěže poskytuje prostor romským i neromským dětem, které se soutěže chtějí účastnit a k daným tématům vyjádřit, avšak neumějí romsky.

Ve sborníku je také publikován výběr textů vytvořených na dílnách tvůrčího psaní v romštině, které byly realizovány Novou školou díky Podpoře vzdělávacích aktivit národnostních menšin MŠMT v rámci projektu Vaker romanés.

Děkujeme všem dětem, mladým lidem a dospělým, kteří se letošního Romano suna prostřednictvím své tvorby zúčastnili. Patří jim náš obdiv a respekt! Vítězům, do jejichž prací se můžete začíst na následujících stranách, navíc srdečně gratulujeme.

Hezké čtení vám přeje
Marie Podlahová Bořkocová,
koordinátorka Romano suna

Výsledky literární a výtvarné soutěže

Literární část soutěže

1. kategorie (1.–3. roč. ZŠ) str. 12–19

1. místo – **Roland Pecha**, Jekhetane, Valašské Meziříčí
2. místo – **Viktorie Pechová**, Jekhetane, Valašské Meziříčí
3. místo – **Adam Pecha**, Jekhetane, Valašské Meziříčí
– **Šarlota Pechová**, Jekhetane, Valašské Meziříčí

2. kategorie (4.–6. roč. ZŠ) str. 20–27

1. místo – **Renata Bajgerová**, ZŠ Tyršova, Trmice
2. místo – **Viky Žigová**, ZŠ Generála Janouška, Praha
3. místo – **Petr Kíco**, ZŠ Americká, Plzeň
– **Jessica Hlaváčová**, ZŠ Podmostní, Plzeň

3. kategorie (7.–9. roč. ZŠ) str. 28–55

1. místo – **Rudolf Dama**, ZŠ Generála Klapálka, Kralupy nad Vltavou
2. místo – **Lukáš Hlaváč**, ZŠ Podmostní, Plzeň
3. místo – **Vanesa Čonková**, ZŠ Americká, Plzeň
– **Tomáš Horvát**, ZŠ Gebauerova, Ostrava

4. kategorie (studenti SŠ) str. 56–61

1. místo – **Patrik Sivák**, SPŠ a SOŠ gastronomie a služeb
J. Palacha, Most
2. místo – **Robin Kandráč**, ISŠ Valašské Meziříčí
3. místo – **Kevin Kandráč**, Janáčkova konzervatoř, Valašské Meziříčí

5. kategorie (dospělí) str. 62–93

1. místo – **Květoslava Podhradská**, Middlesbrough, Velká Británie
  2. místo – **Monika Duždová**, Sabinov, Slovensko
  3. místo – **Magda Gáborová**, Pardubice
- Cena za poezii – **David Pempa**, Bohumín

Mluvené slovo

2. kategorie (4.–6. roč. ZŠ)

1. místo – **Vlasta a Jesika Zonkvy**, ZŠ Karasova, Ostrava
2. místo – **Aneta Holubová**, ZŠ Šalounova, Ostrava
3. místo – **Michaela Fojtíková a Kateřina Dunková**,
ZŠ Šalounova, Ostrava

3. kategorie (7.–9. roč. ZŠ)

1. místo – **Marcela Bernatíková, Jan Polhoš, Robert Čonka**,
ZŠ Boženy Němcové, Přerov
2. místo – **Jaroslava Kandráčová, Tereza Seibtová**,
ZŠ Na Vizině, Ostrava
3. místo – **Ivan Tišer**, ZŠ Chrustova, Ostrava

Výtvarná část soutěže

1. kategorie (1.-3. roč. ZŠ) str. 96–100

1. místo – Samuel Ferenc, ZŠ Boleslavova, Praha
2. místo – Laura Čurejová, ZŠ Dr. Horáka, Prostějov
3. místo – David Mika, ZŠ Brodek u Písku

2. kategorie (4.-6. roč. ZŠ) str. 101–103

1. místo – Silva Feriová, ZŠ Nám. 28. října., Brno
2. místo – Patrik Husar, Společně-Jekhetane, Ostrava
3. místo – Tomáš Lakatoš, ZŠ Karasova, Ostrava

3. kategorie (7.-9. roč. ZŠ) str. 104–106

1. místo – Denisa Strejcovská, ZŠ Údolí Kamenice, Tanvald
2. místo – Sára Luptáková, ZŠ Floriána Bayera, Kopřivnice
3. místo – Kateřina Hamouzová, ZŠ Havlíčkova, Kraslice

4. kategorie (studenti SŠ) str. 107–109

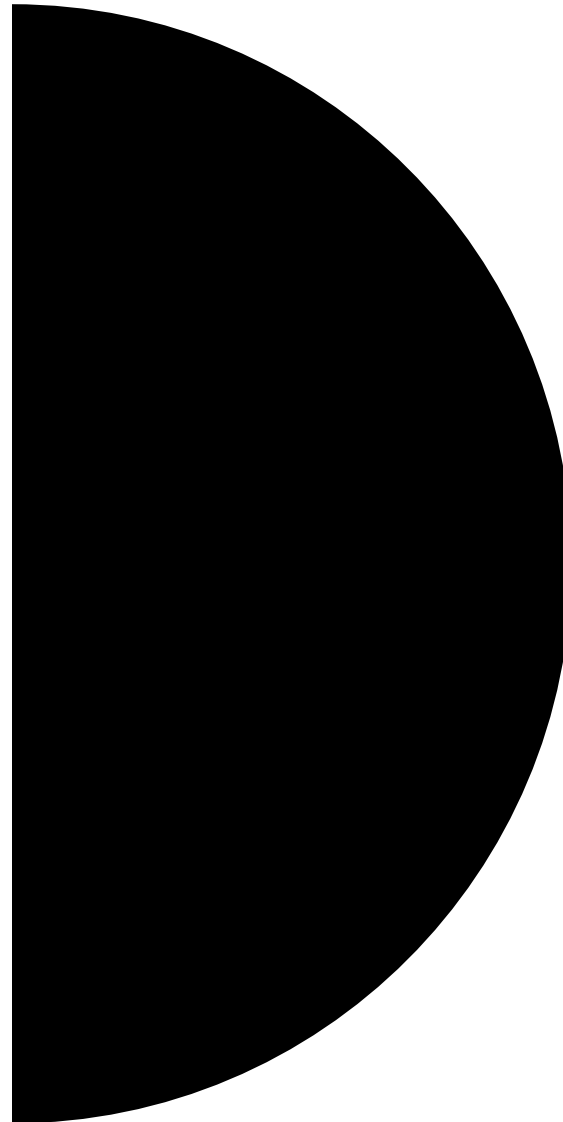
1. místo – Marie Pekárová, SŠ Černovice
2. místo – Markéta Tokárová, SŠ Černovice

Texty vytvořené v dílnách tvůrčího psaní v romštině v rámci projektu

Vaker romanesh

Pavel Ondič, ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín -----	str. 40
Anežka Ferencová, ZŠ Škrobálkova, Ostrava -----	str. 42
Martin Hlaváč, ZŠ Podmostní, Plzeň -----	str. 44
Miroslav Pulko, ZŠ Podmostní, Plzeň -----	str. 46
Jaroslava Kandráčková, ZŠ Na Vizině, Ostrava -----	str. 48
Láďa Fráter, ZŠ Škrobálkova, Ostrava -----	str. 50
Marcel Giňa, ZŠ Jiráskova, Vysoké Mýto -----	str. 52
Jan Žiga, ZŠ Šalounova, Ostrava -----	str. 54

Literární část soutěže

Roland Pecha

Jekhetane, Valašské Meziříčí, 1. ročník

Kamľomas bi te avel učitelis!

Ahoj, vičinav man Roland Pecha. Phirav andre peršo trjeda the hin mange efa berš. Andre škola rado sikhľuvav. Nekbuteder man bavinel e matematika the te ginel. Rado mange prohlížinav obrazkove kňižki. Bavinel man te pomožinel le spolužakenge le ukolenca the te sikhavel pes mire cikne phraleha. Sar avava baro, kamľomas bi te avel učitelis the te sikhavel bare the le cikne čhavore. Bavinelas bi man ada fejs!

Chtěl bych být učitelem!

Ahoj, jmenuji se Roland Pecha. Chodím do první třídy a je mi sedm let. Ve škole se rád učím. Nejvíc mě baví matematika a čtení. Rád si také prohlížím obrázkové knihy. Baví mě pomáhat spolužákům s úkoly a učit se s mým mladším bráškou. Až budu velký, chtěl bych být učitelem a učit malé i velké děti. Bavilo by mě to moc!

Viktorie Pechová

Jekhetane, Valašské Meziříčí, 2. ročník

So bi kamavas te chudel pre Karačoňa?

Vičínáv man Viktorka Pechová. Hin mange ochto berš the phirav andre dujto trjeda. So bi kamavas te chudel pre Karačoňa? Me bi nekbuter kamavas, kaj te avas savore saste, jekhetane paš jekh skamind, te avas bachtale. A prajinavas bi mange, hoj savore čhavore pre calo svetos te aven saste, te aven peskere dajorenca, dadorenca, the te avel len but darki. Tel o stromkos bi mange the mire trine cikne phralorenge prajinavas ča čeporo darkici. Le phralenge cikne motorica a mange bi stačinelas jekh popkica. Me bi kamľomas, hoj man te avel but love, hoj te cinav savoreng darkici, he te dav kole manušen, so len nane so te chal.

Co bych si přála na Vánoce?

Jmenuji se Viktorka Pechová. Je mi osm let a chodím do druhé třídy. Co bych si já přála k Vánocům? Já bych si hlavně přála, abychom byli všichni zdraví, společně u jednoho stolu a abychom byli všichni šťastní a veselí. Také bych si přála, aby všechny děti na celém světě byly zdravé, aby byly se svými rodiči a aby dostaly hodně dárečků. Pod stromeček bych sobě i mým třem mladším bratříčkům přála jen málo dárečků. Bráščkům malou motorku a mně by stačila jedna malá panenka. Já bych si přála mít hodně peněz, abych mohla všem koupit dárečky, abych mohla darovat peníze těm, co nemají co jíst.

Adam Pecha

Jekhetane, Valašské Meziříčí, 3. ročník

Kamľomas bi te avel slavno fotbalistas

Ahoj, vičinav man Adam Pecha. Hin mange eňa berš the phirav andre trito trjeda. Hin man mek duj phureder phrala the jekh phureder phen. Me som nekterneder. Andre škola hin man lače znamki. Sar avava baro, kamľomas bi te avel slavno fotbalistas. Me igen rado bavinaf fotbal. Akana phirav pro hřiště te bavinel. Adaj andre Česko republika hin čepo romane slavna fotbalista. Vašoda bi me kamľomas te sikhľol te bavinel lačhes fotbal, hoj palis te avav slavno the o Roma bi pre mande šaj aven barikane, hoj o Rom, so dokazinel vareso.

Chtěl bych být slavným fotbalistou

Ahoj, jmenuji se Adam Pecha, je mi devět let a chodím do třetí třídy. Mám ještě dva starší bráchy a jednu starší sestru. Já jsem z nich nejmladší. Ve škole mám celkem dobré známky. Až budu velký, chtěl bych se stát slavným fotbalistou. Já hraji fotbal velice rád. Teď zatím chodím hrát fotbal na hřiště. Tady v České republice je málo slavných romských fotbalistů. Proto bych se já chtěl naučit pořádně hrát fotbal, aby se ze mě stal nejlepší a nejslavnější fotbalista a aby na mě byli Romáci hrdí, že jsem Rom, který něco dokázal.

Šarlota Pechová

Jekhetane, Valašské Meziříčí, 2. ročník

Miri pheňori

Lačo d'ives, vičinav man Šarlotka Pechová a hin mange ochto berš. Phirav andre dujto trida. Adad'ives tumenge kamavas te pisinel pal miri terneder pheňori. Pervo somas dluhones korkori! Na has man žadno phen aňi phraloro. Somas igen smutno. Jekhvar pre Karačona aviľas e daj u phend'as mange, hoj hin la perdal mande darkos. Me mange andre god'i mislinavas: Joj, te bi ada avelas pheňori! A paľis e daj phenel: „Šarlotko, avela tut pheňori he vičinela pes Sofinka.“ Me chudľom te chučkerel baripnastar! Akana hin la pheňake duj berš a hiňi miri laska. Igen rado la dikhav. Miri šukar pheňori. Ginav lake o kňiški, sikhavav lake o obrazki he sikhavav la o basňički he o gifa. Varekana man zlobinel, aľe mange oda na vadzinel. Dikhav la fejs rado! Paľikerav mira dake, hoj hin man ajsi fajno pheňori!

Moje sestřička

Dobrý den, jmenuji se Šarlotka Pechová a je mi osm let. Chodím do druhé třídy. Dnes bych vám ráda napsala o mé mladší sestřičce. Nejdřív jsem byla dlouho sama. Neměla jsem žádnou sestřičku ani brášku. Byla jsem moc smutná. Jednou o Vánocích přišla maminka a řekla mi, že má pro mě dárek. Já jsem si v duchu pomyslela, kéž by to byla sestřička. Potom máma povídá: „Šarlotko, budeš mít sestřičku a bude se jmenovat Sofinka.“ Já jsem začala skákat radostí. Ted jsou sestřičce dva roky a je to moje láska! Mám ji strašně moc ráda. Moje krásná sestřička! Čtu jí pohádky, ukazuju jí obrázky, pouštím písničky. Někdy mě zlobí, ale mně to nevadí. Mám ji moc ráda! Děkuji mojí mamince za to, že mám tak úžasnou sestřičku!

Renata Bajgerová

ZŠ Tyršova, Trmice, 6. ročník

So nekbareder predžidilom?

Miro nekbareder d'ives, so predžidilom, sas, hoj geľam le učitel'iha pro Radobyl. N'iko na džanelas, sar odi skala dičhol avri. Samas calo trjeda. Tejs rad'isal'uvás vašoda, bo odoj mek n'igda n'iko na sas. Avľa oda d'ives, džahas pro viletos. Savore geľam andre škola radojcaha, hoj peske bešaha le kamaratenca andre mašina u o viletos peske uživinaha. Avľam tele andal e mašina u geľam asi duj kilometri. O učitel'is pre amende: „Ta čhavale, dži pro verchos pre kodi skala džaha.“ Pre kodi chvíľa amen savori radojca pregeľa, bo o drom sas igen prutko. Le dromeha amen užarelas daresave ukoli, aľe amen lendar vubec na džanahas. Le dromeha, kim dogeľam, savore ukoli kerďam a pro agor dogeľam pro verchos upral e skala. Imar ča pes tešinahas pro drom la mašinaha pale khere.

Moje největší dobrodružství

Moje největší dobrodružství bylo, když jsme šli s panem učitelem na Radobyl. Nikdo z nás netušil, jak ta skála vypadá. Proto jsme byli celá třída velmi nadšení, protože tam ještě nikdo z nás nebyl. Nastal den výletu. Všichni jsme šli do školy natěšení, že si sedneme s kamarády do vlaku a výlet si užijeme. Vystoupili jsme z vlaku a šli jsme asi tak dva kilometry. Pan učitel povídá: „Tak děti, až navrch té skály půjdeme.“ V tu chvíli nás všechna zábava přešla, protože cesta byla velmi prudká. Cestou na nás čekaly nějaké úkoly, o kterých jsme vůbec nevěděli. Během cesty jsme všechny úkoly splnili a konečně jsme dorazili nahoru na skálu. Nakonec jsme se těšili na cestu zpátky vlakem domů.

Jessica Hlaváčová

ZŠ Podmostní, Plzeň, 4. ročník

Pre Karačoňa

Karačoňa hin vešelo d'ives. Pre Karačoňa sam savore paš peste. Karačoňa ehin, te mulatinas la familijaha. Pre Karačoňa dav le dadeske somnakuno lancos, la mamake cinava šukar čeňa he la pheňake cinava grati. Love mange lav la kasičkatar. Pre Karačoňa kamav te chudel grati, nevo telefonos.

Sar hin Karačoňa, savore uštas sig upre he pripravinas chlebički, chuťovki, salat, rizki, nadivka, torta, ovocina. The keras pes, te avas šukar. E mama, o dad džan te slavinel ko papus the amen sam khere, o čhave. Mukhas amenge giľa. Khelas. Paľis man kerav u džav ko papus te dikhel. Hin mange dešujekh berš. Bavinel man te khelel, te giľavel. Bavinel man te balinel o darki, te cinel o darki. Me ozdobinav o stromkos u la mamake pomožinav te kerel chlebički, chuťovki he kajse chabena. Lake pomožinav. Dikhav pro rospavki, pomožinav te kerel o skamind. Džav ke phen. Kodej lake pomožinav tiš te kerel chaben, skamind. Bavinav man le čhavoreha. Paľis džav khere he oslavinas. Aven ke amende e famelija, kamaratki mire. Keras pheras the khelas, giľavas. Paľis dikhas pro rospavki. Chas, paľis sam pro telefonos. Paľis džas te sovel. The dujto d'ives aven ke amende džamutre, mire pheňa the la pheňakere čhavore. Dujto d'ives mek rozdavkeras o darki. Te aven saste, bachtale! Te aven but paš amende! Dav le dadeske, la mamake le pheňenge. Dikhav tumen fest rado!

O Vánocích

Vánoce jsou veselý den. O Vánocích jsme všichni pohromadě. Vánoce jsou, když společně oslavujeme s rodinou. Tatínkovi dám k Vánocům zlatý řetízek, mamince koupím krásné náušnice a sestře nějaké oblečení. Peníze si vezmu z pokladničky. K Vánocům bych si přála dostat oblečení a telefon.

Když jsou Vánoce, vstáváme všichni brzy ráno a připravujeme chlebičky, jednohubky, salát, řízky, nádivku, dort a ovoce. Nastrojíme se, abychom byli krásní. Maminka a tatínek jdou slavit k dědečkovi a my děti zůstaneme doma. Pouštíme si písničky. Tančíme. Potom se obléknu a jdu se podívat k dědovi. Je mi jedenáct let. Baví mě tancování, zpívání. Taky mě baví balit dárky a kupovat je. Já zdobím stromeček a mamince pomáhám dělat chlebičky, jednohubky a ostatní jídla. Dívám se na pohádky a pomáhám prostřít stůl. Jdu k sestře. Také jí pomáhám s přípravou jídla i stolu. Hraju si s jejím chlapečkem. Potom jdu domů a oslavujeme. Přijdou k nám příbuzní, moje kamarádky. Děláme společně legraci, zpíváme. Díváme se na pohádky. Jíme a potom jsme na telefonu. Nakonec jdeme spát. Druhý den přijdou švagři, moje sestry a jejich děti. Druhý den ještě rozdáváme dárky. Aby byli všichni šťastní a zdraví! Abychom byli všichni dlouho pohromadě. To přeji tatínkovi, mamince a sestrám. Mám vás moc ráda!

Petr Kico

ZŠ Americká, Plzeň, 6. ročník

Pačan, na pačan

Sar somas ciknoro čhavoro, dikhľom le mimozemšťanos.

Pačan mange, na pačan mange, Romale!

Geľom ke leste a phučľom lestar: „Tu sal Rom anebo gadžikano manuš?“

A jov mange phenel: „Me som mimozemšťanos.“

Sar cikno čhavoro man leha chudľom te bavinel. Chudľom les kanestar a leske nič na vadinelas. Danderdžom les andro bare kana. A mek les cirdžom balendar. Romale, pačan mange? Me narado chochavav, ta phenav tumenge čačipen. Oda na has miro phral.

Věřte, nevěřte

Když jsem byl malý chlapeček, viděl jsem mimozemšťana.

Věřte nevěřte, Romové!

Přišel jsem k němu a zeptal se ho: „Jsi Rom, nebo gádžo?“

A on mi řekl: „Já jsem mimozemšťan.“

Tehdy, jak jsem byl malinký, jsem si s ním začal hrát. Zatahal jsem ho za ucho. Nic. Nevadilo mu to. Do toho velikého ucha jsem ho kousnul. Ještě jsem ho zatahal za vlasy. Lidi, věříte mi? Já nerad lžu, říkám pravdu. A nebyl to můj brácha.

Viky Žigová

Praha, 6. ročník

Mire and'elkici

Korkori pestar phučav, soske uliřom? Pařav, hoj avřom pro svetos andal o kamiben. Te avřom pro svetos andal o kamiben, soske man e daj na iřas andal e porodřica miđar khere? E baba mange delas дума, hoj sar uliřom, ta man mindar ile pre odvikačka. Som la narkomankakeri řhajori. Te phenav řačipen, na ladřav man vař ada. Sokone dřenes hin varesavo osudos. Mra da has andro osudos, hoj lelas drogi. Na dřanav, ři lake te řhivkerel andro jakha. Miro osudos hin ajso, hoj dřivav ke baba he ko papus. Bararen man avri. Lačhes man bararen avri. Ňigda la babake he le papuske na phendřom, aře jon hine perdal mande mire and'elkici, mire laski. Te bi jon na avlehas, ta miro osudos bi avelas calkom aver. Gondolřinav, savo bi avřahas. Muřindřomas bi te dřivel cudzone dřenenca. Ada bi na kamavas. Vař ada pařikerav le Devleske, hoj hin man e baba the o papus. But lenge vař ada pařikerav. Kamav lenge jekhvar te del pale. Dřanav, hoj varekana som pre lende drzo, ale me kavka na gondolřinav.

Babo, papu, me tumen rado dikhav!

Moji andělci

Sama sebe se ptám, proč jsem se narodila. Věřím, že na svět jsem přišla z lásky. Jestli jsem přišla na svět z lásky, proč mě máma nevezala hned z porodnice domů? Babička mi vyprávěla, že když jsem se narodila, tak mě hned vzali na odvykačku. Jsem dítě narkomanky. Abych řekla pravdu, nestydím se za to. Každý člověk má nějaký osud. Osudem mojí mámy bylo brát drogy. Nevím, jestli jí to mám vyčítat.

Můj osud je takový, že žiju u babičky a u dědy, vychovávají mě. Dobře mě vychovávají. Nikdy jsem to babičce a dědovi neřekla, ale oni jsou pro mě moji andělci a moje lásky. Nebýt jich, tak by byl můj osud úplně jiný. Přemýšlím, jaký by asi byl. Musela bych žít s cizími lidmi. To bych nechtěla. Za to děkuju Bohu, že mám babičku a dědu. Moc jim za to děkuju. Jednou jim to chci oplatit. Vím, že jsem na ně někdy drzá, ale nemyslím to tak.

Babičko, dědo, já vás mám ráda!

Rudolf Dama

ZŠ Generála Klapálka, Kralupy, 9. ročník

Sar man dochudľom paš o hokejis

Adaďives pisinava pal oda, sar man dochudľom kije koda, kaj ada ďives bijal kada na somas me. Kada začindľa imar andre školka, sar odoj phiravas. Na sas man odoj kamarata. Na somas igen kolektivno u o čhave manca igen na kamenas te vakereľ, bo akor me hordinavas bare bala a dičhuvavas avri sar čhajori. Ale pandž beršengere čhavendar našti užaren nič aver ča asaviben.

Paľis časoha diňom kole bala te štrihinel a aňi kada mange na pomožindľa. Na kamav te phenel, hoj man na sas aňi jekh kamaratos, aľe na somas aňi dureder koda najoblíbeneder.

Sar chudľom te phireľ andre škola, ta perše čhona sas tiš ajse. Miro dad the miri daj kada džanenas u vaš oda kamenas, kaj te chudav te športinel, kaj čino te zmuršisaľuvav. Paľis pre oda varesar bisterďam, bo imar chudľom buter te vakereľ le roklenca. Jekh ďives avľa miro spolužakos andre škola oleha, hoj HK Kralupy vikiden neve čhaven pro hokejis. Kaj te phenav čačipen, ta aňi na džanav, soske man zaujimindľa. Pal o hokej man ňigda dži akana na zajiminavas.

Sar avľom khere, takoj pal oda phendľom la dake a le dadeske. On peršo daranas kodoj man te mukhel, bo džanenas, savo hino o hokej zoralo športos. Daranas, aľe mukhle man odoj. Vaj pal jekh kurko man sas peršo treningos. Na džanavas, so olestar šaj užarav. Pro korčulňi mek na terďuvavas, somas nervozno.

Pre oda ďives peske pametinaľ, sar te bi oda uľahas idž. Sar imar phendľom, ta pes daravas, aľe the pes igen radľisaľuvavas. Geľom odoj le dadeha. Miro dad manca phireľ pro hokejis dži adaďives. Sle man pučimen purane korčulňi a helma pro bicigľos. Aňi na sas oda sar treningos, pro legos sle štar čhave kavka phure sar me. Na sas ode amenca aňi treneris, aľe amare dada amen chudenas, pomožinenas amenge, hoj te na peras. Pal jepaš ora peske imar prisikhľiľom pro šľisko legos. Phendľom mire dadeske, hoj man te mukhel te džal korkoro. Mukhľom man u najekhvar peľom pre bul. Paľis mange lokores imar džalas. Pal o treningos pal miro dad avľa o pan Kašák. Phučľa amendar či na kamav te avel pro treningos leskerehe timoha. Sar te na! Phendľom he.

Jak jsem se dostal k hokeji

Dnes budu psát o tom, jak jsem se dostal k něčemu, bez čeho bych to už asi dnes nebyl úplně já. Začalo to už ve školce. Když jsem chodil do školky, neměl jsem tam moc kamarádů, nebyl jsem moc kolektivní a kluci se se mnou nechtěli moc bavit, jelikož jsem v té době nosil dlouhé vlasy a vypadal jsem jako holka. A od pětiletých dětí možná ještě nemůžete čekat nic jiného než posměšky a urážky. Později jsem si dokonce ty vlasy kvůli tomu ostříhal, ale stejně to nepomohlo. Nechci říkat, že jsem neměl vůbec žádné kamarády, ale ani jsem nebyl zdaleka ten nejoblíbenější.

Když jsem nastoupil do školy, tak první měsíce vypadaly podobně. Rodiče věděli, jak to se mnou je, a proto chtěli, abych se začal věnovat nějakému sportu, abych trochu zmužněl. Později se na to nějak zapomnělo, jelikož jsem se do kolektivu ve třídě začínal zapojovat. Jednoho dne ale přišel můj spolužák do třídy s tím, že v HK Kralupy mají nábor nových hráčů. Abych řekl pravdu, tak ani nevím proč, ale zaujalo mě to. O hokej jsem se nikdy do té doby nezajímal.

Když jsem přišel domů, hned jsem o tom s nadšením povídal rodičům. Báli se mě tam ze začátku pustit, protože věděli, že je hokej opravdu tvrdý sport. Báli se, ale dovolili mi tam jít. Asi za týden jsem měl přijít na první trénink. Vůbec jsem ale nevěděl, co od toho mám čekat. Na bruslích jsem do té doby nikdy nestál. Byl jsem nervózní.

Dodneška si ten den pamatuju, jako by to bylo včera. Měl jsem strach, ale zároveň jsem se těšil. Šel jsem tam s tátou, který se mnou jezdí na hokej dodneška. Měl jsem staré vypůjčené brusle a cyklistickou helmu. Nebyl to ani trénink, na ledě jsme byli čtyři kluci zhruba ve stejném věku, nebyl tam s námi ani trenér, místo toho tam s námi byli naši otcové, kteří nás přidržovali, abychom nespadli. Asi po půl hodině jsem si už zvykl na kluzký led a řekl jsem svému otci, že to chci zkusit sám. Pustil jsem se a po několika pádech na zadek mi to pomalu začínalo jít. Po tréninku za tátou přišel pan Košák. Zeptal se nás, jestli nechci chodit trénovat s jeho týmem. Samozřejmě jsem řekl, že ano.

Pal o treningos pal oda aňi na duminavas. Palis avľas koda peršo treningos. Sar dogeľom pro treningos, ta o timos imar sas pro legos. Oda časos man na sas mek kompletno vistroja a bijo oda man na preuravas andre kabina, aľe pre stridačka paš o legos. Sar mange miro dad phandelas o korčulľi ta dikhavas pro treningos. A akana pes zakamľom. Koda jekhetaniben, sigipen, sar phirnas o hriči pro legos the sar šunenas, koda man očarinda. Ňigda na dikhľom ajsjo šukariben.

Peršo treningos na sas ņisar loko. Na džanavas mek mište pro korčulľi. O čhave sle angle mande savoreha. Somas šadzik pal lende u peravas. Aľe na vadzinelas mange, bo džanavas, hoj vaš kada imar ačhuvava. Peršo čhon man na sas aňi e hokejka, ča phiravas pro korčulľi.

Sar miro dad the miri daj imar džanenas, hoj man čačes bavinel u hoj paš kada kamav te ačhol, ta mange cinde miri peršo hokejka. Sas oda kaštuňi obyčajno hokejka CCM. Na sas oda ņič extra, aľe predal mande oda sas kodi nekšukareder hokejka, so man sas. Na pregeľa jekh čhon a sas man kompletno vistroja a miro treneris mange phendľa, hoj hino časos pre miro peršo zapasos. Bavinelas pes pre čtvrtina legos, bo samas mek cikne. Bavinavas andre paluňi lajna pre pozicija obrancos, palis man dochudľom paš o utokos. Na džanav aňi, kaha the keci sas, aľe džanav, hoj na kheld'am avri. Varesave čhave pal o zapasos rovenas, aľe me na, me somas lošalo. Kada has miro peršo zapasos a somas rado, hoj ča avavas ko pukos. Ňič mange les na mosarelas.

Na ľikerlas but u diňom peršo golos. Vareko, ko diňa golos, ta džanel, savi oda hin bacht. Kada aľe sas miro peršo golos andre miro dživipen, koda pocitos sas vaj dešvar zolareder.

Aľe savoro na sas ajsjo šukar. O čhave sle varesar aver sar andre škola. Te keravas, so keravas, na kamenas pes manca te bavinel, visaľonas mandar u mek aver veci. Pal varesavo časos oda mukhľom, sar has, u na bavinavas man lenca tiš. Na kamavas pes varekaske te ispidel. Te phenav, ta phiravas ča te treňinel, ņič aver. Kavka kada sas trin berš až dojekh d'ives, kana savoro ačhiľa aver. Phiravas te treňinel buter sar aver čhave. Dothovavas mange o treningi avre skupinenca the som zolareder sar aver čhave. Kada prindžarda the miro hlavno treneris u vaj pal o duj kurke so pre mande ča dikhelas, mandar phučľa, či na kamav te el nevo kapitanos.

Savoro pes visarda, kola, so mandar asanas, has len akana o rešpektos. Imar na phiravas ča pro hokej, sas man kodoj tiš kamarata. Na sas oda hoj somas kapitanos, aľe vaš oda, hoj man mište prindžarde.

Po tom tréningu jsem o tom vůbec nepřemýšlel. Pak přišel i můj první trénink. Když jsem tam došel, tým byl už na ledě. Tehdy jsem ještě neměl kompletní výstroj, takže jsem se nepřevlíkal v kabině, ale na střídačce u ledu. Díval jsem se na trénink během toho, co mi můj otec zavazoval brusle, a v ten moment jsem se zamiloval. Ta synchronizace hráčů, ta rychlost, přesnost a disciplína mě uchvátily. Nikdy jsem nic tak nádherného neviděl.

První trénink pro mě však vůbec nebyl jednoduchý. Neuměl jsem ještě moc dobře bruslit, kluci byli ve všem napřed, byl jsem všude poslední a pořád jsem padal. To mi ale vůbec nevadilo, jelikož jsem věděl, že u toho zůstanu. Asi první měsíc jsem ani neměl hokejku, jen jsem prostě bruslil.

Když si táta s mámou byli jistí, že mě to opravdu baví a že u hokeje zůstanu, koupili mi první hokejku. Byla to obyčejná dřevěná hokejka CCM. Nebyla nic extra, ale pro mě to byla ta nejkrásnější hokejka, kterou jsem měl. Ani ne za měsíc mi dokoupili kompletní výstroj a trenér mi řekl, že je konečně čas na můj první zápas. Hrál se jen na čtvrtinu ledu, jelikož jsme byli ještě moc malí. Hrál jsem v poslední lajně, na pozici obránce, ze které jsem se nakonec přesunul do útoku. Nevím už, proti komu to bylo ani kolik to skončilo, ale vím, že jsme prohráli. Někteří kluci z týmu po zápase dokonce brečeli, ale já ne. Byl to můj první zápas v životě a byl jsem rád, že jsem se vůbec dotkl puku a to mi nic nemohlo zkazit.

Přišel i můj první gól. Bylo to proti týmu HC Kobra Praha, prohrávali jsme asi 5:0 a někdy na konci zápasu jsem se dostal k puku. Ten, kdo někdy dal gól, asi ví, jaký je to pocit štěstí. První gól je štěstí minimálně desetkrát silnější.

Všechno ale nebylo růžové. Kluci na hokeji byli jiní než děti ve škole. Ať jsem se snažil sebevíc, nechtěli se se mnou moc bavit. Otáčeli se ode mě a dělali další podobné věci. Po nějaké době jsem se na to vykašlal a taky jsem se s nimi nebavil. Nechtěl jsem se nikomu vnučovat. Chodil jsem tam trénovat, nic víc. Tak to bylo tak tři roky, až do jednoho dne, kdy se vše změnilo. Chodil jsem trénovat víc než ostatní kluci, domlouval jsem si tréninky s jinými kluby a byl jsem fyzicky o hodně napřed než ostatní kluci. Jistě že si toho všiml i hlavní trenér a po dvou týdnech, kdy na mě koukal, mi nabídl pozici kapitána.

Vše se otočilo, ti, co se mi posmívali, ke mně najednou měli respekt. Měl jsem kamarády, ne kvůli tomu, že jsem byl kapitán, ale konečně přišli na to, že nejsem nějakým způsobem divný nebo tak.

Pal varesavo časos pregeľom andre kategorija terneder dorostos u somas andre eliod liga. Has manca odoj jekhe, duje beršenca phureder čhave. Somas vaš lende nevoru, bažantos. Mušinas te pratinel andre kabina the savoro. Mange aľe na vadzinelas, bo kada hine varesave pravidla andro kabini. Aľe the avka kode sas lačhe čhave. Samas lachi parta u savoro amenge lačhes džalas. Has amen biš zapasi pal peste, so kheld'am avri. Sezona preačhiľa u amen dine nevo treneris. Le neve treneriha man igen igen na mušinas. Sas man aver nazoris pro leskero štilos pro treningi atd. Časoha peske pre leste sikhľilom u avľom pre oda, hoj hino lačho manuš a lačho treneris. Angle trin čhon man palis kidle avri sar kapitanos. Pre mande hin kada baro uspechos a bečel'nav. O hokejis imar bavinav eňa berš. Pregelom savoreha. Hokejis mange diňa the lelas but. Palikerav leske, hoj šaj dihľom kajse thana, save bi ňigda na dihľomas. Prindžard'om but manušen a the aver a aver veci. Sar imar pisind'om, hoj pes zakamľom, kavka hin dži akana. Sako jekh minuta, sar som pro legos, som oda cikno čhavoro, sar angle eňa berš.

Později jsem přešel ze starších žáků k mladšímu dorostu. Byl jsem najednou zase nováček, bažant. Musel jsem uklízet v kabině a další věci. Ale nevadilo mi to, tohle jsou určitá pravidla kabiny. I tak ale byli kluci hrozně v pohodě, byli jsme dobrá parta. Našemu týmu se dařilo. Dokonce jsme měli třeba dvacet zápasů za sebou bez prohry. Po sezóně nám přidělili nového trenéra. Nejdřív jsem si s ním nerozuměl, měl jsem jiné názory na styl tréninku, ale našli jsme si k sobě cestu. Před třemi měsíci jsem byl znovu zvolen kapitánem. Je to pro mě obrovská čest a úspěch.

Hokej již hraji devět let, prošel jsem si úplně vším. Hokej mi dal a bral, díky hokeji jsem se podíval na místa, kam bych se nikdy nepodíval, poznal jsem spoustu lidí a získal mnoho zkušeností.

Na začátku jsem psal, že jsem se do něj zamiloval a miluji ho pořád. Každou minutu, když jsem na ledě, jsem pořád ten malý chlapec jako před devíti lety. Hokej je součástí mého života.

Lukáš Hlaváč

ZŠ Podmostní, Plzeň, 9. ročník

Amare zviki

Ke amende amari famelija likerel ruzna zviki. Ke amende e daj sikhavel le pheñen te tavel, te pratinel. Furt phenel: Sar lena romen, te na džanela nič, ta e sasuj len avri čhivla. Furt kvičinel pre lende, kaj lakere čhaja te aven čistotne, te džanen te tavel, te pratinel. No, kada zvikos pes ke amari famelija likerel. Phučen soske? Ta te na phenen lengeri sasuj, kaj na džanen nič.

Pre Karačoňa pes sako berš tešinav. Svadži pherdo chaben, palenki. Khelas, giľavas. Cali famelija pre jekh than. Každó Karačoňa man o phuro dad lelas peha pro stromkos. Furt delas дума, sar jov predživelas e Karačoňa peskera famelijaha. Sar mange delas дума, furt mange ehas pharo. Na has len nič. Jov dživlas pre Slovensko. Kodoj ehas baro čoripen. Phenelas, kaj len na has darki, save anen. Vždicki mange phenavas, sar adadžives hine o čhave rozmazlimen, hoj roven, kaj na chudle telefonos a kavka. Me achalifom. O manuša musinena te avel skromna. Ale ňikhaj na bisterava pre leste. Furt amenge bašavelas pre lavuta. Pokon duje čhonenca muľas pro infarkt. Pale pre Karačoňa somas smutno. E daj mandar phučelas, so mange prejinav. A me phendžom, hoj koda, so mange prejinav, ňikhaj na cinla. ňikhaj. Joj, dikhelas sar diliňi. Na achalifas, so mislinav. Ta lake phendžom, hoj kamľomas pale te dikhel le papus. Vždicki pre Karačoňa pre leste mislinav. Avel mange pre godži. Sar phenelas, sar predživinelas Karačoňa a kavka. A tiš vždicki kerelas sberka pro chaben a delas le čorenge čhavorenge. Sikhadžas man, kaj na sminás ča pre peste te mišlinel, ale he pre čore manuša. Kada mange diňas, hoj avá skromno a te džanav pes te rozđelinel le avrenca.

Naše zvyky

U nás v rodině se dodržují různé zvyky. U nás máma učí sestry vařit, uklízet. Pořád říká: „Když se vdáte a nebudete nic umět, tak vás tchyně vyžene!“ Pořád na ně řve, aby měla svoje dcery čistotné a aby uměly vařit a uklízet. Takle tradice se u nás v rodině hodně drží. Ptáte se proč? No aby jejich tchyně neřekla, že nic neumí.

Na Vánoce se vždycky těším. Všude je plno jídla, pálenky. Tancujeme, zpíváme. Celá rodina na jednom místě. Každé Vánoce mě s sebou děda bral, když šel pro stromeček. Pořád vyprávěl, jaké měl Vánoce kdysi on se svojí rodinou. Když mi to vyprávěl, bylo mi z toho smutno. Neměli vůbec nic. Žil tehdy na Slovensku. Tam byla obrovská bída. Říkal, že vůbec nedostávali takové dárky, které nám dneska nosí. Vždycky mi říkal, jak jsou dneska děti rozmazlené, že brečí kvůli tomu, že nedostaly telefon a tak. Vzal jsem si to k srdci. Lidi mají být skromní. Na dědu nikdy nezapomenu. Pořád nám hrál na housle. Potom, po dvou měsících, zemřel na infarkt. Zase mi bylo na Vánoce smutno. Máma se mě ptala, co si přeju. Řekl jsem jí, že to, co si přeju, mi nekoupí. Nikde. Joj! Dívala se na mě nechápavě. Nevěděla, co myslím. Tak jsem jí to řekl, že bych chtěl zase vidět dědu. Pokaždé o Vánocích na něj myslím. Vybavují se mi na něj vzpomínky – jak vyprávěl, jaké měl Vánoce a tak. Taky vždycky pořádal sbírku jídla pro chudé děti. Ukázal mi, že nemáme myslet jen na sebe, ale taky na chudé lidi. To mi dal a já budu skromný a s druhými se umím rozdělit.

Vanesa Čonková

ZŠ Americká, Plzeň, 7. ročník

Na has jov

Džav mange andro foros pal miro pirano. Džav a dikhav varekas. Džav pal leste. Mišlindžom, hoj oda jov, ale oda mimozemšťanos. Vičinel man, hoj te džav pal leste. Ta geľom, bo somas zvedavo. Dikhav bare jakha, baro muj, ciknoro řelos. Predarandžilom lestar. Kamavas te denašel, aľe ačhilom, bo somas zvedavo.

Phučav lestar: „Khatar sal? A so sal?“

A jov nič.

Phendžom leske: „Ta so, more?“

A jov dikhel pre mande. Avel paš mande. Daravas lestar, ta chudľom te denašel. Jov pal ma. Chudľas man vastestar a me darandžilom. Ušťilom. Dikhav so a nič. Pašľuvav. O jilo mange marelas. Rado som, hoj oda has suno.

Nebyl to on

Jdu si do města za svým klukem. Jdu a někoho vidím. Jdu za ním. Myslela jsem si, že to je on, ale je to mimozemšťan. Volá na mě, ať jdu za ním. Šla jsem, protože jsem byla zvědavá. Vidím velké oči, velkou pusou, maličké tělo. Leknu se ho. Chtěla jsem utéct, ale zůstala jsem stát, protože jsem byla zvědavá.

Ptám se ho: „Odkud jsi? Co jsi zač?“

On nic.

Řekla jsem mu: „Hele, tak co?“

On na mě kouká. Přichází ke mně. Bála jsem se ho, dala jsem se na útěk. On za mnou. Chytil mě za ruku. Lekla jsem se tak, že mě to probudilo. Dívám se, a nic. Ležím. Srdce mi buší. Jsem ráda, že to byl sen.

Tomáš Horvát

ZŠ Gebauerova, Ostrava, 7. ročník

Podkerdži žamba

(Do romštiny přeložil školní asistent Milan Bindatsch.)

Has jekhvar jekh baba, so vakerlas paramisa pal jekh terňi Soňa, so šukares bašavlas pre lavuta. Jekhvar e Soňa našad'as e nota. Rodelas la švadzi, the andre topanka. Dochud'as pes dži ande bar maškar murna. Ode bešelas e žamba. E Soňa zagondol'ind'as the phend'as peske, k'ode hin.

„Joj, tu na džanes duma te del!“ phend'as e Soňa.

E žamba: „Kva kva kva! Soňo, oda som me, e žambica. Može bi tuke šaj spomožinas, so tuke kempel?“

Soňa peske gondol'inlas, kaj lake ča džal o suno, the phend'as: „Na dikh'jal kade andre bar nota?“

Mindžar e žamba phend'as, kaj te použarel e Soňa, kaj dochučkerla vaš o noti, so i'las e balvaj. Užarlas buter sar jekh ora, dureder dikh'las, sar chučkerel e žambica kija late ca'li rand'li avri the unavimen. Andro muj has lake e nota. Li'las la žambica andro vasta he and'as la khere. Kodoj pal late pes chud'las te starinel. Sako rat lake bašavlas pre lavuta the sas'arlas la avri.

Jekhvar lake džalas suno, andro koda suno dikh'las la sudička, u joj lake prezrad'ind'as, kaj e žamba, so hin late khere, hin podkerdo čhavo. Kode čhavoro has skarimen vaš peskro nalačipen. Mek sar has cikno. Jekvar pes rakhela čhaj, so pes pal e žamba starinla the na darala pes latar the dživla laha, pre peskre biš berš pes prekerla pro murš. Angal kada, kaj e Soňa na džanelas, keci berš la žambake, ta sako tosara la čumidelas. Jekhvar tosara sar la čumid'la, pes sikhad'a šukar terno murš, mindžar, so la dikh'la, ta pes andre late zakamad'a.

Zabrnkind'as o harango the e paramisi hiňi andro agor.

Zakletá žába

Byla jednou jedna bába, která vyprávěla pohádku o mladé dívce Soně, která krásně hrála na housle. Ale jednou ztratila Soňa noty. Hledala je všude, dokonce i v botě. Nakonec se dostala na zahrádku. Tam mezi mrkvičkami seděla žába. Soňa se zamyslela a v duchu přemýšlela, kdo to je.

„Ach, ty neumíš mluvit!“ řekla Soňa.

A žába: „Kva, kva, Soňo, to jsem já, žabička! Možná bych ti mohla pomoci. Co potřebuješ?“

Soňa myslela, že se jí ten hlas jenom zdá, a odpověděla: „Neviděla jsi tady na zahrádce mé noty?“

A žába hned spustila, že má Soňa chvíli počkat, že pro noty, které odnesl vítr, doskáče. Dívka čekala více než hodinu, až v dálce zahlédla skákající žabičku, celou utrápenou a unavenou, s notami v puse. Vzala žabičku do dlaní a odnesla si ji domů. Tam se o ni začala starat. Každý večer Soňa hrála žábě na housle a léčila ji ze zranění.

Jednou se jí zdál sen, ve kterém viděla sudičku, a ta prozradila, že žába, kterou má Soňa doma, je vlastně zakletý kluk. Ten byl dávno v dětství potrestán za neposlušnost. Pokud se najde dívka, která se žáby nebude bát a dokáže s ní žít společně, přemění se v den svých dvacátých narozenin na muže. Protože Soňa nevěděla, kolik je žábě let, zkoušela každý den dát žabičce k dobrému ránu pusu. Jednoho dne se před ní místo žáby objevil krásný mládenec, který už nikdy od Soni neodešel.

Zazvonil zvonec a pohádky je konec.

Pavel Ondič

ZŠ Svatopluka Čecha, Kojetín, 9. ročník

Nekgoreder d'ives andro dživipen

Phenava tumenge pribehos, savo mange phenelas e daj, savo pes čačes ačhiľas. Mange has vaj duj berš a o dad geľas linaje po čerešňa, kaj e daj šaj kerel lendar komptos. Jov, sar geľas kodoj he geľas po stromos, ta peľas tele he kerdžas pes leske pe čang kaľipen. Avľas khere he phendžas, kaj hin leske ok kaľipen. La dake oda na delas a kamelas, hoj koleha te džal ke doktorka. O dad phendžas, kaj hijaba džala, hoj leske pes kada kavka kerel a palis našľola. E daj les avka prekerdžas, hoj geľa. Jov avľas pjatkone a sombatone avľas pal leste o starostas, kaj leske phendžas e doktorka, kaj kamel te džal pondzelkone andre špitaľa. O dad phendžas, kaj lačhes. Dujto d'ives avľas pal leste e sanitka, kaj imar terdžol lenca, kaj šaj ňisostar ňič jov merel. Tak e daj darandžiľas, tak gele. Dži ko Olomucis leske phende, kaj les hin leukemija, kaj najgoreder. Mušinde lestar te lel andal e chrpťica vareso, kaj te arakhen darcas. Fejs les koda dukhalas. Phirelas po chemoterapie a thode les po kapački. ňič našťi chaľas. Kajse chabena! E daj leske andžas goja. E daj maj na odpejľas, sar šundžas, so leske. Sako džives rovelas pal leste, ale paš o dad karlas, kaj ňič late. No a sar zasovelas, ta pale rovelas. Pal o varekeci kurke rakhle darcas. E daj has barikaňi, ale o doktoris phendžas, kaj leske šaj zalel, aľe na mušinel. La dake has mekgoreder pharo. Po agor les oda kostno dreňa dine. E daj le dadeha geľa andro veš pre Slovensko a leske oja dreňa zaiľas. O doktoris phendžas, kaj oda zazrakos has a dži akana ov hino pre nastenka, kaj predžid'iľas.

Nejhorší den mého života

Povím vám příběh, který mi vyprávěla máma a který se skutečně stal. Mně bylo kolem dvou let a táta šel v létě na třešně, aby z nich máma mohla udělat kompot. A jak tam šel a lezl na strom, spadl dolů a na noze se mu udělala modřina. Mámě to nedalo a chtěla, aby s tím šel k doktorce. Táta řekl, že s tím nikdy nepůjde, že se mu to prostě takhle dělá a pak to zmizí. Máma ho nakonec přesvědčila, aby šel. Jel tam v pátek a v sobotu za ním přišel starosta, že mu doktorka řekla, že chce, aby v pondělí nastoupil do nemocnice. Táta řekl, že přijde. Další den pro něj přijela sanitka, aby už s nimi zůstal, že může zničehonic umřít. Máma se lekla, tak odjeli. Až v Olomouci mu řekli, že má leukémii, že to je hodně zlé. Museli mu z páteře něco odebrat, aby podle toho našli dárce. Hodně ho to bolelo. Chodil na chemoterapie a dávali mu kapačky. Nemohl nic jíst. Taková jídla! Máma mu přinesla goja. Máma se málem zhroutila, když slyšela, co mu je. Každý den plakala, ale před tátou dělala, že je v pohodě. Když usnul, hned zas brečela. Po několika týdnech našli dárce. Máma byla šťastná, ale doktor řekl, že mu to může zabrat, ale taky nemusí. Mámě bylo ještě hůř. Nakonec mu tu kostní dřevň dali. Máma s tátou jela na Slovensko do lesů a ta dřevň se mu chytla. Doktor řekl, že to byl zázrak, a doteď tam tátu mají na nástěnce, že přežil.

Anežka Ferencová

ZŠ Škrobálkova, Ostrava, 7. ročník

So bi kamavas te chudel pre Karačoňa

Me man vičinav Anežka a kamav tumenge te pisinel, so bi kamľomas te chudel pre Karačoňa. Me bi kamľomas te chudel rukonores. Me bi leske tadžomas, cindžomas leske viganos he členka. Phirdžomas leha avri. Imar kamav rukonores but berš, ale mri daj, mro dad mange na kamen te domukhel. Ke amende te bi varesavo rukonoro avelas andro kher, ta o dad bi na kamelas te chal. Mro dad kamel žužipen he mri daj. Ale hinke jon mange na achaľon, hoj kamav rukonores, ta imar avľom pre kada, hoj kerava kavka, hoj phirava andro utulkos te pomožinel le rukonenca. Akorestar mange phirav andro utulkos te pomožinel a som rado, hoj aspoň šaj chudav le rukonoren andro vast a hoj šaj man pal lende sajnav he pomožinav andro utulkos. Som spokojno aspoň vaš kada.

Co bych si přála dostat k Vánocům

Jmenuju se Anežka a chci vám napsat, co bych chtěla dostat na Vánoce. Já bych chtěla dostat pejska. Já bych mu vařila, koupila bych mu sukni a členku. Chodila bych s ním ven na procházky. Přeju si psa už hodně let, ale máma s tátou mi ho nedovolí. U nás, kdyby nějaký pes přišel do domu, tak by tam táta nejedl. Táta s mámou jsou hodně na čistotu. Ale když oni mi nerozumí, že chci psa, přišla jsem na to, že to budu dělat tak, že budu chodit do útulku pomáhat se psy. Od té doby chodím do útulku pomáhat a jsem ráda, že si tam ty psy aspoň můžu pochovat a starat se o ně. Jsem ráda aspoň za tohle.

Martin Hlaváč

ZŠ Podmostní, Plzeň, 8. ročník

Pal mande

Me man vičinav Martin Hlaváč. Ulířom man andro berš 2003 ke Plzňa. Miri daj pes vičinel Anna Hlaváčová. Ale vičinen la Spruhi. Miro dad pes vičinel Anton Hlaváč, ale o Roma les vičinen Grisar. Sar man ulířom, il'as man e baba, bo miri daj na birinelas te dodikhel le čhaven. Palis miri baba na diñas pale mira dake. No palis bariřom avri. Imar somas sikhado pre baba. Mange has lačhes ke baba. Delas man savoro, so kamavas. Fest la rado dikhav. Miro papus cale berša ča bešelas. Kerelas diliřipena. Miri baba pre ma has korkori. Ale te has miri baba nasvali, ta man lelas mri daj, ale me rovavas. Somas kodoj pro suva. Na somas pre lende sikhado. Miro dad bešelas tiš. Ale palis geřam andre škola. Peršo phiravas andre školka. Kodoj rovavas. Na kamavas kodoj te ačhel korkoro. Palis, sar mange sas but berš, ta man thode ake andre škola, kaj akana phirav. Somas rado, že kodej phiravas, bo man has lači učitelka. Andre šovto trida geřom ke miri daj. Bešavas imar paš late. Sikhřilřom mange. Ĺikerelas mange, ale sa dopeřas lačhes. Palis pregeřom andro ohtoto trida. Tak somas bibachtalo. Problemi man has la školaha. Sas man bari čhib pre učitelka a kavka. Mro dad pre mande kerlas vika. Aře sikhřilřom olestar. Akana som rado, že phirav andre škola. Lače kamarata man hin, savoro sa. Piraři man has. Ale mukřřom la, bo na džanelas pes lačhes te Ĺikerel. Kamavas la fest. Khere na chavas. Ale so, ajso hin o dživipen. He pregeřas man. Rakhřom mange aver. Phirav laha ži akana. Som rado, že laha som. Imar nič no. Tak, lvet a Mášo, prejinav tumenge lačo dživipen. But čhaven tumen te avel. He saste te aven.

Palikerel tumenge Martin Hlaváč

O sobě

Jmenuju se Martin Hlaváč. Narodil jsem se v roce 2003 v Plzni. Moje máma se jmenuje Anna Hlaváčová, ale říkají jí Spruhy. Táta se jmenuje Anton Hlaváč, ale Romové mu říkají Grisar. Když jsem se narodil, vzala si mě k sobě babička, protože máma to s dětmi nevládala, a potom mě babička mámě už nevrátila. Vyrostl jsem. Byl jsem zvyklý na babičku. Mně bylo u babičky dobře. Dopřávala mi všechno, co jsem chtěl. Mám ji moc rád. Můj děda byl léta zavřený za různé blbosti. Babička na mě byla sama. Jen když byla babička nemocná, brala si mě máma k sobě, ale to jsem plakal. Byl jsem tam jak na jehlách. Nebyl jsem na ně zvyklý. Můj táta byl taky ve vězení. Potom jsem šel do školy. Nejdřív jsem chodil do školky. Tam jsem brečel. Nechtěl jsem tam být sám. Potom, když mi bylo už víc roků, tak mě dali do školy, kde jsem doteď. Byl jsem rád, že jsem chodil sem, protože jsem měl skvělou učitelku. V šesté třídě jsem šel k mámě. Už jsem byl u ní. Zvykl jsem si. Trvalo mi to, ale dopadlo to dobře. Pak jsem nastoupil do osmé třídy. Zlobil jsem. Měl jsem se školou problém. Byl jsem drzý na učitelku a tak. Táta mně kvůli tomu nadával. Nakonec jsem se z toho poučil. Teď jsem už rád, že chodím do školy. Mám tady dobré kamarády, všechno možné. Chodil jsem s jednou holkou, ale nechal jsem ji, protože se neuměla normálně chovat. Měl jsem ji strašně moc rád. Nemohl jsem ani jíst, nic. Ale co, takový je život. A přešlo to. Našel jsem si jinou. Chodím s ní doteď. Jsem rád, že jsem s ní. Tak už nic, no. Tak, lvet a Mášo, přeju vám dobrý život! Ať máte hodně dětí a ať jsou zdravé.

S pozdravem Martin Hlaváč

Miroslav Pulko

ZŠ Podmostní, Plzeň, 9. ročník

Akorestar imar le Romenge pačavas

Sas ajsi doba, so o Roma furt vakernas pal o mimozemšťana. Me mange pal lende duminavas, že hine sa diline. Ale sar jekhvar rači geľom khere, ta dareso dikhlom paš o stromi. Fes predaraňom. Na džanavas, so te kerel. Dumindžom, že oda daresavo mulo. Ale oda na has mulo. Jekhvar sa avelas polokes ke ma. Me lestar phučľom: „Ko sal?“ A ov phendža, že hino mimozemšťanos. Sar mange phendžas, ta zadikhlom pre leste. Pro muj sas fest džung. Phučľom lestar, so kamel, a dikhavas pre leste. Jov nič na phendža. Geľas het. Sar geľas het, tak už feder pro jilo mange sas. Furt mange sas anglo jakha. Akorestar imar le Romenge pačavas.

Od té doby jsem už Romům věřil

Bylo jedno období, kdy se mezi Romy pořád povídalo o mimozemšťanech. Myslel jsem si, že se snad zbláznili. Ale pak jsem šel jednou večer domů a mezi stromy jsem něco zahlédl. Strašně jsem se toho lekl. Vůbec jsem nevěděl, co mám dělat. Myslel jsem si, že to bude nějaký duch. Ale duch to nebyl. Najednou se to ke mně celé blížilo. Zeptal jsem se ho: „Kdo jsi?“ A on mi řekl, že je mimozemšťan. Když mi to řekl, pořádně jsem si ho prohlédl. V obličeji byl opravdu ošklivý. Ptal jsem se ho, co tady chce, a díval se na něj. Neřekl nic. Odešel. Jak odcházel, začalo se mi ulevovat. Pořád jsem ho měl před očima. Od té doby jsem už Romům věřil.

Jaroslava Kandráčová

ZŠ Na Vizině, Ostrava, 9. ročník

Pal miro papus he pal o baba

Pisnava tumenge pal miro papus he pal e baba, Sar gazd'inlas, save makarsave džviri len sas. Has bale, kachňa, kozi, slipki, husi, bakre. Miri baba he o papus bešenas Spišské Podhradie. Bikenavnas savore dženge le Romenge he le gadženge le balen. Jon has but barvale. Andro berš 2015 avľam pal e Slovensko adaj pro Česko. Miro papus la babaha kale džviren na ľikerde. Bešas andre bitovka. E baba he o papus man avri ciknorestar ľikerde. Le papus hin suno, hoj peske cinla džviren. Me prajinav le papuske he la babake, hoj pes lenge te splňinel.

O mém dědečkovi a babičce

Napišu vám o svém dědovi a babičce. Když ještě sami hospodařili, měli všechno, všelijaká zvířata. Měli prasata, kachny, kozy, slepice, husy, ovce. Babička s dědou bydleli ve Spišském Podhradí. Prodávali všem – Romům i Slovákům – prasata. Byli velmi bohatí. V roce 2015 jsme se odstěhovali ze Slovenska sem do Česka. Tady děda s babičkou už zvířata nechovají. Bydlí v paneláku. Babička s dědou se o mě starali odmalička. Teď má děda sen, že si zvířata zase pořídí. Přeju dědovi a babičce, aby se jim splnil.

Láďa Fráter

ZŠ Škrobálkova, Ostrava, 7. ročník

Sar avle andre škola te vakerel pal e romaňi čhib

Vičínáv man Láďa. Kamav tumenge te pisinel pal kada, sar has ke amende andre škola duj čhaja he denas amenge дума pal e romaňi čhib. Sar len dikhľom, chudľom zachvatos. Aňi na džanav soske. Pačinelas pes mange, hoj šukaren denas дума romanes. Me but romaňi čhib na šunav. Šunav ča la babatar. Kamavas bi pes te sikhavel romanes. Bajinav, hoj kala terne čhave man na sikhavel romanes. Som rado, hoj kala duj Romňa, so has andre škola, denas amenca romanes дума. Kampel, kaj amari čhib pes te líkerel.

Jak přišli do školy povídat si o romštině

Jmenuju se Láďa. Chtěl bych vám napsat o tom, jak k nám do školy přišly dvě holky a povídaly si s námi o romštině. Když jsem je uviděl, dostal jsem záchvat. Ani nevím proč. Líbilo se mi, že mluví krásně romsky. Já moc romštinu neslýchám. Slyším ji jenom od babičky. Chtěl bych se romsky naučit. Mrzí mě, že tihle mladí kluci mě romsky neučí. Jsem rád, že ty dvě Romky, co byly ve škole, s námi mluvily romsky. Udržet romštinu je potřeba.

Marcel Giňa

ZŠ Jiráskova, Vysoké Mýto, 8. ročník

Sar pal ma avľas miro papus

Akana tumenge phenava, so pes mange ačhiľa jekh rači. Miro nav hin Marcel a jekh rači geľom pal e baba bare dromeha. Sar geľom, ta pre mande aviľas ajsi dar, hoj kamľomas te džal khere, ale e baba man vičinelas, ta mušinas te džal. Akana, sar geľom, šundžom bari rana. Phenavas peske, hoj oda ča andre miro šero. Geľom pale. Sar geľom, šundžom pale. Ta me dikhavas, so šaj oda te jel. Zadikhľom pes andro kašt a dikhľom stinos, sar ovel ke mande. Kamľomas te džal het, ale na džalas mange. Akana šundžom, sar mange phuro dad phenel andro kan. Phenelas mange, hoj te džav khere, hoj pes mange vareso ačhol. Geľom. Sar imar šundžom amare kherestar o bašaviben, te chudľom te rovel. Khere zrundžom. E daj phučelas, so pes ačhiľa. A me lake phendžom, hoj šundžom phure dades, sar mange phenelas, hoj te džav khere. E daj mange phendža, hoj te na rovav, hoj o papus kerdža mište, hoj vareso džanelas. Kada, so phenav, hi čačipen! Pačan mange! Lačo džives tumenge, Romale!

Jak za mnou přišel můj děda

Ted' vám řeknu, co se mi stalo jednou v noci. Jmenuju se Marcel a jednou v noci jsem šel po cestě k babičce. Jak jsem šel, tak jsem najednou ucítil obrovský strach. Chtěl jsem se vrátit domů, ale babička mě pozvala, tak jsem musel jít. A teď, jak jsem šel, uslyšel jsem obrovskou ránu. Říkal jsem si, že se mi to jenom zdálo. Šel jsem dál. A jak jdu, zase jsem to slyšel. Koukal jsem, co by to mohlo být. Chvíli jsem se díval na jeden strom a uviděl jsem stín, který se ke mně blížil. Chtěl jsem utéct, ale nemohl jsem. Najednou jsem uslyšel svého dědu. Šeptal mi do ucha, ať jdu domů, že se mi něco stane. Šel jsem. Jak jsem už z našeho domu uslyšel muziku, rozbrečel jsem se. Doma jsem si poplakal. Máma mi říkala, proč brečím. Vždyť děda to udělal dobře, že něco věděl. To, co vám říkám, je pravda! Věřte mi! Dobrý den vám všem, Romové!

Jan Žiga

ZŠ Šalounova, Ostrava, 9. ročník

Kaj bešes? A kaj avrether andre tiro foros bi kamehas te bešel?

Kaj bešes? A kaj avrether andre tiro foros bi kamehas te bešel?

Bešav ke Ostrava. Kadaj pes dživel lačhes, ale kamavas bi te dživel avrether. Me he miri famelija bešas andre bitovka. Kodoj, kaj bešav me, hin but Roma he gadže. Varesave hin lače, varesave na. Te hin linaj, ta o Roma hin avri. Pijen, khelen. Rajbinen o pokrovci a o gadže ča dikhen. Te hin rači, ta o Roma bašaven a pijen a koda le gadženge nane pre dzeka. Kamavas bi te bešel andre Amerika, kaj bi kamavas baro kher a lači buči.

Kde bydlíš? A kde jinde ve svém městě bys chtěl bydlet?

Kde bydlíš? A kde jinde ve svém městě bys chtěl bydlet?

Bydlím v Ostravě. Tady se žije dobře, ale chtěl bych žít jinde. Já a moje rodina bydlíme v bytovce. Tam, kde bydlím, je hodně Romů i Čechů. Někteří jsou dobří, jiní ne. Když je léto, Romové jsou venku. Pijou, tancují. Perou si koberce. Češi na ně jen koukají. Když je večer, Romové hrají, pijí a to se Čechům nelíbí. Já bych rád žil v Americe. Měl bych tam velký dům a dobrou práci.

Patrik Sivák

SPŠ a SOŠ gastronomie a služeb J. Palacha, Most

Kaj bešav

(Překlad do romštiny: Roman Makula)

Muro anav si o Patrik Sivak. Si mange 18 berš. Bešav ando Litvinovo, kaj o sídlišće ando Janovo. Phírav andi škola ando Most pe oboro Management strojírenství ekonomika a podnikání.

Ando kado iskiripe bi kamós te phenav tumenge po thanende, kaj trajiv.

O Janovo sas varekana than, kaj kamelas te bešel sako. Sas igen šukar sídlišće. Sas khate páča haj klido. Pe sako kroko sas vareso, hospodi, parki, prolejšački, kolotoče pe sako roho. Haj bári Základní škola ando Janovo pi bari úroveň. Serav inke, kana phenelas mange muri učitelka, hoj kana gélas po balkono, darajlas, kana dikhlas o vojensko motori. Gindolas, hoj vareso ašilas pe, haj maj palal zjistindas, hoj natačij pe khate o kino. Muro dad khate bárilas, dikhlas intrégo kado šukaripe, varekana sas khate mišto.

Me ando Janovo bešav aba dešutrin berš, prvo štar vaj pandž berš sas khate inke mišto, khonik či phenelas, hoj si khate násules. Haj aba avilas kodo zlomovo bodo, kana avile khate aver manuš, so či žanenas te prispósobin pe. Kadale manušenge me phenav „virus“. Kodol manuš, so bešenas khate, geline tar khatar, celkem sigo phenenas, hoj bešas ando „ghetto“.

Ađes, kana phenav, hoj sim anda Janovo, dikhen pe mande daratimasa, ale aňi či čudij ma. Bešas ando kaso than, kaj le narkomanura keren peske doupe khote, kaj khonik či bešelas. Ande prazdne panelákura keren peske feťácké doupe. Haj le šavora pi phuv arakhen le stríkački, le terne bavín pe hazardsosa, haj varesoske i čár phen haj pen alkohol. Fere te na iskiriv, so si khate namišto, ale maj but si khate kodol nasul věci. Sako pátek si ame kaj te žas. Si ame khate nevi diskotéka. Kerdine la le obivatele anda Janovo, trin kirčimi, kaj phírav andi jekh sako d'és. Si ame khate vi névo kerdo školno ihrisko, kaj le cine šaj khelen pe až do šov časura rači, Klub Domino, perdal cine šavora haj vi pe maj phure, kaj šaj aven te keren tumenge páča klido haj vi šaj žutinen tu khate le učitel'ki varesosa, la brigádas, la školasa.

Haj vi te si but veci so naj khate mišto, haj naj cera kodol vjeci, haj kindiv, hoj o Janovo zaslužij peske hoj te na avel fere vilučime lokalita, afe than, kaj žana le manuš le pherasenca haj na te aven o muj tele. Ale sar sako žanel, sa žal fere pa manuš.

Můj domov

Jmenuji se Patrik Sivák, je mi osmnáct let, žiji v Litvínově na sídlišti v Janově a studuji v Mostě obor ekonomika a podnikání, management ve strojírenství. V tomto psaní bych vám chtěl povědět něco o místě, kde žiji.

Janov – dříve místo, kde chtěl bydlet snad každý. Bylo to krásné sídlišće plné klidu a pohody. Všude samé lavičky, hospody, videopůjčovny, parky, pro děti prolézačky a kolotoče snad za každým rohem, vážená základní a mateřská škola na vysoké úrovni. Dokonce si pamatuji, jak mi má paní učitelka z janovské základní školy vyprávěla, že jednou vylezla na balkon a zděsila se při pohledu na vojenské auto. Myslela si, že se něco děje. Až později zjistila, že se zde natáčí nějaký film. Můj otec zde vyrůstal. Viděl všechnu tu krásu, kterou v sobě tenkrát Janov měl.

Já jsem obyvatelem Janova už nějakých třináct let. Asi první čtyři až pět let to bylo pěkné, nikdo si nijak nestěžoval. Poté přišel ten zlomový bod. Začali se sem přestěhovávat nepřizpůsobiví. Těmto lidem přezdívám „virus“. Starousedlíci se stěhovali pryč, jelikož se z dříve krásného sídlišće celkem rychle stalo „ghetto“.

Když dnes někomu sdělím, že jsem z Janova, vidím jen zděšené oči. Není však divu. Žijeme v místě, kde si narkomani z vybydlených panelových domů udělali své feťácké doupe a děti při procházení narážejí na injekční stříkačky. Mládež se baví hazardem a pár z nich nudu řeší kouřením marihuany a pitím alkoholu. Abych nepsal jen o negativních věcech (i když převažují nad pozitivními), každý pátek se máme kam chodit bavit. Máme tu nově otevřenou diskotéku, založenou obyvateli Janova, tři hospody, do jedné z nich chodím pravidelně a rád, rekonstruované školní hřiště, kam si děti mohou chodit hrát do šesti hodin odpoledne, klub Domino pro děti a mládež – zde si můžeme buď prostě jen odpočinout, nebo vykonávat nějaké aktivity. Tento klub nám také pomáhá například i při hledání brigády apod.

I přes všechny nedostatky, jichž není málo, tu žiji rád. Pár změn by si Janov zasloužil. Chtěl bych, aby Janov nebyl jen vyloučenou lokalitou, ale místem, kam lidi půjdou na návštěvu s úsměvem, a ne s úděsem. Jenomže jak všichni víme, vše je jen o lidech.

Kevin Kandráč

ISŠ Valašské Meziříčí

Miro nekogreder zažitkos

Vičinav man Kevin Kandráč. Hin mange dešušov berš he štuđinav pro elektrikaris pre ISŠ Valašské Meziříčí.

Adađives bi tumenge kamľomas te pisinel, so pes mange mira phuredera pheňake the le phuredere phraleske ačhiľas. Jekhvar kija račate avahas andal o foros u užarahas pre lavkica pro autobusovo štacijonos pro taxikos. Amen bešaš dur andal o foros, ta vičind'am amenge le taxikos. Užaras u hin avri klid. Imar, sar kamahas te uštel the te džal andro taxikos, chučile andal o čara o gadže. Has but džene, maj avka biš. Esas len kukli pro šere, andro vasta lenge has o palki, čhura, the čhivkernas pal amende o cakli pal e lovina. Me the e phen denašahas u o phral zakopňinda the pejľas pre phuv. Sar kada dikľam, me the e phen samas hotova!

Denašľam pale pal leste the marahas amen lenca. Pre mande iľas jekh dženo avri e čhuri. Te bi man na otočinavas, ta pekel andre mande! O phral pašľolas pre phuv u jon andre leste savore ruginenas he marenas les andro šero. E phen ričinelas. He la marde o murša. E phen iľas o telefonos the vičinelas le dadeske, hoj te avel, hoj amen maren. Sar šunde, hoj vičinel e phen le dadeske, ta denašle. Amen samas čiste rata the andro šokos. Kada pes amenge ačhiľas perviras. Amen sam vichovimen ciknestar, kaj na majinas le manušen te odsuzinel perdal e farva. Varesave gadže kada keren u ňiko len ňič na kerel. Dodžand'am amen, hoj oda esas o baňikovci skini!

Diňam trestno oznameňi ko žandara, aľe imar hin olestar jekh čhon u ňič pes oleha na kerel. Adaj ke Valaška hin cikno foros. Savore amen prindžaras. Phiravas ciknorestar andre hudebka, bašavavas le gadženca andre kapela a ňigda bi man na napadňinelas pre lende te phenel, hoj oda hin ča gadže. Me len lav sar kamaraten! A mek he perdal savoro, so amen o gadže kerde, našti odsuzinas savore gadžen. Aľe varesave gadže hin ajse diline, hoj amen čhivkern andro jekh gono u vašoda peske ajse skinheadi dovolňinen te kerel ajse veci. Amen sam olestar mek furt andro šokos. La pheňa hin olestar psihicka problemi u edaj the o dad hine olestar hotova. Na mukhen amen imar ňikhaj korkoren. Kada đives mange pametinava pre calo dživipen.

Můj nejhorší zážitek

Jmenuju se Kevin Kandráč a je mi šestnáct let. Studuju na ISŠ Valašské Meziříčí obor elektrikář.

Dnes bych vám chtěl napsat, co se mi společně s mojí starší sestrou a starším bratrem přihodilo. Jednou k večeru jsme se vraceli z města a čekali jsme na lavičce na autobusovém nádraží na taxi. Bydlíme daleko od města, tak jsme si zavolali taxi. Čekali jsme a venku byl klid. Když už jsme chtěli vstát a jít do taxíku, vyskočili najednou z křoví gádžové. Bylo jich hodně, možná dvacet. Měli na hlavách kukly, v rukách pálky, nože a házeli po nás lahve od piva. Já a sestra jsme začali utíkat a náš bratr zakopl a spadl na zem. Když jsme to se sestrou viděli, byli jsme hotoví!

Utíkali jsme zpátky k bratrovi a prali jsme se s těmi lidmi. Jeden z nich na mě vytáhl nůž. Kdybych se neotočil, tak by mě píchl. Bratr ležel na zemi a oni do něho všichni kopali a mlátili ho do hlavy. Sestra hodně křičela. Ti chlapi ji taky zbili. Sestra vzala telefon a volala tátovi, že nás bijí. Když slyšeli, že sestra telefonuje tátovi, tak utekli. Byli jsme celí od krve a v šoku. Tohle se nám stalo poprvé. My jsme od malička vychovaní tak, abychom kvůli barvě pleti nikoho neodsuzovali. Někteří gádžové to dělají a nic se neděje. Dozvěděli jsme se, že to byli baníkovci – skini!

Podali jsme trestní oznámení, ale už je to měsíc a nic se neděje. Tady je malé město, všichni se známe. Chodil jsem od malička do hudebky, hrál jsem společně s gádži v kapele, a nikdy by mě nenapadlo říct, že to jsou jen gádže. Beru je jako kamarády. I přesto, co se nám stalo, nemůžeme odsuzovat všechny gádže. Ale někteří gádžové jsou tak hloupí, že nás házejí všechny do jednoho pytle, a proto si skini potom dovolují tohle dělat. Jsme z toho pořád v šoku. Sestra z toho má psychické problémy a rodiče se o nás moc bojí. Nikam nás nepouštějí samotné. Tenhle den si budu pamatovat celý život.

Robin Kandráč

Janáčkova konzervatoř, Valašské Meziříčí, 4. ročník SŠ

Som kalo Rom a na ladžav man vaše

Vičinav man Robin Kandráč. Hin mange dešueňa berš. Študínav pre Janačkovo konzervatorium ke Ostrava. Bašavav pre trubka the pro klaviris. Ada berš keravas e maturita. Paľis mek študínava duj berš pro absolutorium u paľis bi mek mange kamľomas te kerel bari škola Prahate, he paľis mek te džal andre Amerika te kidel bareder zkušenosci. Som Rom, u na ladžav man vaše. Me som kalo Rom! Soske bi man vaše majindomas te ladžal? Sem he o Roma hine manuša. O Del amen stvorinda ajsen, save sam. Imar ča aštal oda, hoj som Rom ta kamav le gadženge te sikhavel, hoj he amen o Roma kamas te avel godaver, kamas te phirel andre buťi, he kamas te perel maškar lende, he te avel lenca rovne. Ča o diline manuša amen čhivkeren savoren andre jekh gono. Amen o Roma tiš na odsudzinas le gadžen ča vaš oda, hoj hino gadžo mindar, so ča les dikhas. Amen sam mek barikane, hoj kamel te avel maškar amende, maškor o Roma, he obdivinas les, hoj amen kamel te prindžarel. Me na phenav, hoj hine savore gadže ajse. Oda bi mange šoha na džalas pre godi! Man hin maškar o gadže bud kamarata.

Jsem černý Rom a nestydím se za to

Jmenuji se Robin Kandráč. Je mi devatenáct let. Studuji na Janáčkově konzervatoři v Ostravě. Hraju na trumpetu a klavír. Letos jsem maturoval. Budu studovat ještě další dva roky absolutorium. Poté bych si rád udělal vysokou školu v Praze a potom ještě odjel dále studovat do Ameriky, abych nasbíral větší zkušenosti. Jsem Rom a nestydím se za to. Já jsem černej Rom! Proč bych se za to měl stydět? Přece i Romové jsou lidé. Bůh nás stvořil takové, jací jsme. Už jen proto, že jsem černej Rom, chci něco dokázat Neromům, že Romové jsou jen lidi, kteří chtějí být vzdělaní, chtějí chodit do práce a chceme chodit mezi ně a být jim rovni. Jen hloupí lidé nás všechny hází do jednoho pytle. My Romové také neodsuzujeme Neroma jen za to, že je gádžo, hned jak ho uvidíme. Naopak, jsme šťastní, že chce mezi nás, Romy, a obdivujeme ho, že nás chce poznat. Já neříkám, že jsou všichni takoví. To bych si v životě nemyslel! Mám mezi Neromy spoustu kamarádů.

Květoslava Podhradská

Middlesbrough, Velká Británie

Niž pes oddžal pre aver svetos

Kada, so me tumenge irinav, oda hin sa čačipen. Has mange dešutrin či dešuštar berš. Miri somnakuňi baba, mira dakeri daj, has cikneder the okruhleder. O nasvalipen pes latar na chudelas. Has la deš čhave. Lačhejileskeri manušni, savoren amen igen rado dikhelas. No, afe samas but čhave. Bari famelfija. Ča amen samas dešujekh.

E baba phirelas ke amende sako d'ives. Amen bešahas dureder latar. Joj pro sidliskos Porubate, odoj bešenas savore Roma. U amen bešahas pro gavoro andre amaro baro kher. Ta amen has maľi, luki u tiž amen has maštaľňa. Has amen cikne kachňora, papiňora the baľiče.

Vašoda e baba ke amende phirelas. Has la ke amende cikne kachňora.

Amen pre late sako d'ives užarahas, kana avela, bo joj amenge hordinelas lačhe chabenora. Marikľa le phabenca, o rožki le makoha, varekana amenge cinelas mek lizatkos. Ta igen vaš kada la rado dikhahas the la užarahas pro gavoro. Varekana laha avelas o papus. Anenas purano maro predal o kachňora.

Kidahas lake o jandre, lelas peske khere the e marchva, e petruška the o gruľi. Varekana miro dad vaš lake murdarďa la papiňa. Kavka dživahas jekhetane vaj keci berš.

E baba man tiž lelas peha ke Poruba pro sidliskos, ta rado dikhavas pal e oblaka, sar phiren o manuša upre tele. O Roma avri peske bešenas pro lavkici le čhavenca. Rado tiž dikhavas pro kašta, baronas upre ajse lole cikne okruhla bobuľi. Oda has o jeřabini, so pes tiž chanas.

Trispras lake moravas o grati. Nič aver pes na delas te kerel andro kher, bo e baba peske sako d'ives pratinelas, has bari chulaňi.

Kada d'ives aviľa ke amende tosara. Varesar sig aviľa, bo jekhbuter avelas pal o dilos. Ča aviľa vaš o jandre u čino te pobešel. La daha peske vakerelas, kaj le papiňenge te čhingerel o pora tel o phaka. Aňi me na džanav soske. Či kaj te aven lokeder? Sar džalas khere, sakones amen obchudelas u vakerelas ke amende: „Likeren pes savore jekhetane, ma rušen pre peste u ča dodikhen pre savoro.“

Oda has čudno. E baba kada na kerelas. Phenelas amenge ča: „Ta me imar džav khere.“ Varekana vičind'a: „Margit, kempel vareso tajsja te cinel? Bo imar džav!“

Když smrt přichází

To, co vám tady píšu, je všechno pravda. Bylo mi tenkrát třináct nebo čtrnáct let. Moje zlatá babička z máminy strany byla malá a kulatá. Zdravá byla jako řípa. Měla deset dětí. Strašně hodná ženská a všechny nás měla moc ráda. To je co říct, protože nás bylo požeňnaně. Velký rod. Jen v naší rodině nás bylo jedenáct sourozenců.

Babička k nám chodila každý den, i když jsme od ní bydleli dost daleko. Žila na sídlišti v Porubě, kde žila většina Romů, a my jsme bydleli v malé vesničce na statku, takže jsme měli pole, louky a taky stáj. Chovali jsme slepičky, husičky a prasata. Babička k nám jezdila taky kvůli tomu, že u nás měla svoje slípky. Každý den jsme ji my děti vyhlížely, protože nám nosila dobroty. Kynuté placky s jablky, záviny s mákem, někdy nám dokonce koupila lízátka. Za to jsme ji milovali a nedočkavě jsme ji u nás na vesnici očekávali. Někdy s ní přišel i děda. Nosili tvrdý chleba pro slepice. Sbírali jsme pro ni vajíčka a domů si nosila taky mrkev, petrželku a brambory. Někdy pro ni táta zabil husu. Takhle jsme společně žili kdovíkolik let.

Babička mě taky brala s sebou do Poruby na sídlišť. Ráda jsem se dívala z okna a pozorovala, jak se to dole hemží lidmi. Romové venku posedávali s dětmi na lavičkách. Taky jsem se ráda dívala na stromy, rostly na nich takové malé červené bobulky. To byly jeřabiny, které se taky jedly. Rychle jsem jí umyla nádobí. S ničím jiným jsem u ní doma pomoci nemohla, protože babička byla vzorná hospodyně a každý den uklízela.

Toho dne k nám přišla po ránu. Bylo to nějak časně, protože většinou chodila až po poledni. Přišla si jen pro vajíčka a trochu si posedět. S maminkou si povídala o tom, že husám je potřeba trhat peří pod křídly. Peří se jim trhlo proto, aby neběhaly za dětmi, protože houseři byli zákeřní a my děti jsme se jich bály. Když odcházela, každého objala a prohlásila: „Jeden o druhého se pěkně starejte, nebuďte na sebe oškliví a na všechno dohlížejte.“

To bylo zvláštní. Babička tohle nemívávala ve zvyku. Říkávala jen: „Tak já už jdu.“ Někdy zavolala: „Margit, je zejtra něco potřeba koupit? Páč já už jdu!“

Soske kada kerda? Ča pijelas buter paňi sar aver d'ives. Šuřarelas la. Dopifa o paňori. „Ačhen Devleha!“ Rozdikhľa pes, kivinda le vasteha u odgeľa.

Ňiko ňič na prindžarda, ča e baba vareso čujinelas. Akana imar achaluřuvav miřtes, soske e baba ke amende kavka vakerelas u obchudelas amen.

Has pal o dilos, sar odgeľa khere. Paľis pes dodžanahas mek, kaj e baba aviľa ke peskeri čhaj, ke Haňa, u tiž odoj has e Olga pre kavica, la babakeri nekterneder čhaj. Vakerelas lenca pal savoro. Sar odgeľa, ta paš peskero blokos zgeľa pes peskere čhaha. Obchudľa les u vakerďa čeporo leha. Geľa upre le garadičenca ke peste andro kher. Mordľa pes, urďa o flanelovo gad, kerďa peske o varkoča u geľa te pašľol. Šaj avelas vaj eňa ori, sar aviľa ke amende o bačis le motorihla u phendľa: „E baba muľa.“

Ňiko oleske na paťalas, ačhiľam sar bilavengere. Sig bešľam andro motoris u geľam ke baba. E baba pašľolas andro haďos, o khosno lake has zaphandlo pašal o šero. Dičholas, sar te bi ča sovelas. Obchudľom la u čumidľom pro čekat.

Ta džanen sar oda hin, sar merel o manuř andre famelija. Savore pes zgeľam ke baba. O papus beřelas pro stolkocis paš late paš o haďos. Rovelas. „Mukhľal man kadej korkores!“ Dikhavas pre leste, bo le bare pharipnastar pes zacirdelas.

Takoj chudľam te vartinel. O Roma, e famelija sako d'ives dži andro tosara beřahas u labarahas o momelľa. Vakerahas pal e baba the asahas, bo varekana vareko vareso phende the pherasuno, aľe buter tiž bares rovahas the modľinahas pes. Calo kurko sako d'ives ňiž has o paruřagos.

Vakerel pes, kaj e vodi andro mulo pes ľikerel trin d'ives, sar merel. Pal o trin d'ives omukhel peskero teřtos. O mule kavka mek hine amenca. Dodikhen pre amende, amen lenge tiž mek vareso řaj phenas, so lenge na phendľam, kaj paľis te na bajinas. Le mulengeri vodi kavka na bluzinel andre kaľi cma u oddžal spokojnones pre aver svetos.

Andre khangeri amenge has o mochtu phuterdo, sako řaj džalas te dikhel la baba. Lakere čhave terďonas pašal o mochtu u savore rovenas. O lavutara bařavenas lakere giľora u the aver romane halgatovi. Ča o jilo te pukinel, sar řalostno bařavenas.

O rařaj ko nipos vakerelas romanes. Andre kaja khangeri but romane manuřa mule u o rařaj amen imar džanelas. Sikhľiľa romanes, kaj te prevakerel ko nipos.

Paľis imar pal o paruřagos pes chudľom čino te daral. Somas cikňi čhajori. Ta na džanav, sar bi tumenge phenavas.

Proč to jenom udělala? Snad jen že měla větší žízeň a vypila více vody než obvykle. A když ji dopila, řekla nám: „Tak spánembohem!“ Rozhlídla se, zamávala nám a byla pryč.

Nikdo z nás nic nepoznal, jen ona měla nějaké tušení. Dneska už naprosto chápu, proč s námi tenkrát tak nezvykle mluvila a proč nás objímala.

Když odešla, bylo po poledni. Později jsme se dozvěděli, že ještě zašla za svou dcerou Haňou, ke které zrovna na kávičku zaskočila i Olga, babiččina nejmladší dcera. Popovídala si s nimi o všem možném. A cestou od nich se u svého paneláku ještě potkala se synem. Objala ho a prohodila s ním pár slov. Vyšla po schodech nahoru do svého bytu, umyla se, oblékla si flanelovou noční kořili, zapletla si copánky a řla si lehnout. Mohlo být tak devět hodin, když k nám přijel autem strejda a oznámil nám: „Babička umřela.“

Nikdo tomu nemohl uvěřit, oněměli jsme. Rychle jsme naskákali do auta a jeli jsme k ní. Ležela v posteli a na hlavě měla uvázaný šátek. Vypadalo to, že jenom spí. Objala jsem ji a políbila na čelo.

Znáte to, jak to u Romů chodí, když v rodině někdo zemře. Všichni jsme se seřli u babičky. Dědeček u ní seděl na stoličce vedle postele. Plakal. „Nechalas mě tady samotnýho!“

Překvapilo mě, že se zármutkem až zalykal.

Hned jsme začali vartovat. Celá rodina spolu s dalšími známými jsme každý den seděli až do rána a páľili jsme svíčky. Vyprávěli jsme si o babičce a nasmáli jsme se, protože občas někdo řekl i něco legračného, ale taky jsme hodně plakali a modľili jsme se. Každý den po celý týden až do pohřbu.

Říká se, že když někdo zemře, duře v něm ještě tři dny přebývá. Po třech dnech jeho tělo opustí. Tak mrtví dočasně zůstávají mezi námi. Dohlížejí na nás a my jim taky ještě můžeme sdělit, co jsme za jejich života nestihli, abychom potom nelitovali. Duře mrtvého pak nebloudí v temnotě a klidně odejde.

V kostele byla vystavena otevřená rakev a každý se mohl jít na babičku podívat. Její děti stály kolem a všechny plakaly. Muzikanti hráli její oblíbené písničky a další tklivé romské melodie. Hráli tak řalostně, až srdce pukalo.

Farář kázal v romštině. V téhle farnosti žilo a umíralo hodně Romů a farář nás už znal. Naučil se romsky, aby mohl promlouvat ke svým ovečkám.

Když bylo po pohřbu, začala jsem se trochu bát. Byla jsem malá holka. Nevím, jak bych vám to vysvětlila.

Šunen lačhes – andro soviben pes mange oda ačholas. Miro šero u miri godi has upre, sa džanavas, afe miro teštos na čujnavas, na has man o vasta aňi o čanga.

Našti pes visardom pre sera, našti nič phenavas. O vušta našti čalavenas, choc bares vičinavas pro dad pre daj. O angušta tiž našti phuteravas, afe miri godi sa džanelas. O jakha mange has phuterde. Igen has kaľi rat. Igen pes daravas. Oda has ča vajkeci minuti, afe mange dičholas pes, kaj cala ori. Duminav, kaj e baba aviľa pal mande. Terđolas paš mande u kivinelas le šereha. Na džanav, so phenelas, bo somas igen predaradi. Duminav mange, kaj aviľa pal mande, hoj te hordinav le papiňoreng e pokrivi the e grisa, bo phiravas andre maštaľňa sajekh laha. Talam, kaj te na bisterav.

Vakeravas la dake savoro, so pes mange ačhiľa. Ča cichones šunelas u šunelas. Cerpinelas igen, bo e daj lake muľa. Joj mušinda te čujinel, kaj merela. Mek aviľa te dikhel pre amende. Sar oda, kaj o manuša anglal o meriben čujinen, kaj merena? Suneste e baba imar pal mande na aviľa. Sa keravas, sar man sikhada.

Na has oda suno, na has, bo pes mange buterval kada visarelas. Kada pes kerel buteder manušenge, pašon u našti peha visaren. Somas cikňi čhaj, daravas pes, na ačaluľvavas. Akana me džanav so te kerel, musaj te vakerav lenca, te na darav u mangav len, kaj peske te ačhon andre loki phuv. U te vareko vareso kerda niž muľa, ta leske te odmukhel. Nekbuter te mangel le Devles vaš lenge, kaj len te avel baro smirom.

Tiž pes džal andre khangeri, lel pes o svato paňori u koleha pes omoren o manuša, the višvecinen e spalňa, kaj soven. Paľis hiňi le mulengeri vodi spokojno u šaj džal pre aver svetos.

Somas kodoj jekhe pindreha, kana somas but nasvali. Dikhavas kodoj e luka the kajsi žefeno cmavi ostro čar. O kvitkici kajse farbi – parne, šarge, lole, belave, kajse kvitki so kadaj tele na baron. Baro šukariben the cicho; ča o čiriklore peske giľavenas. He, somas pre aver sera jekhe pindreha. Ča te thoven mek jekhvar o pindro! Na džanav te irinel, savo čujiben andre mande ačhiľa. Ča džanav, kaj somas upre u so amen savoren kodoj užarel. Rajos...

Džan u ačhen le Devleha.

Dobře poslouchajte – stalo se mi to ve spánku. Můj rozum byl vzhůru, o všem jsem věděla, ale tělo jsem necítila, jako bych neměla ruce ani nohy.

Nemohla jsem se obrátit na bok, nemohla jsem promluvit. Nemohla jsem pohnout rty, i když jsem zoufale volala rodiče. Ani dlaně jsem nemohla otevřít, ale přitom jsem byla při smyslech. Oči jsem měla otevřené. Byla černočerná tma. Strašně jsem se bála. Trvalo to jen pár minut, ale mně to připadalo jako celé hodiny. Myslím, že za mnou přišla babička. Stála u mě a pokyvovala hlavou. Nevím, co říkala, protože jsem byla k smrti vyděšená. Ale podle mě za mnou přišla proto, abych slepičkám dávala kopřivy a krupici, protože když chodila do stáje, vždycky jsem ji doprovázela. Tak asi abych nezapomněla.

Vyprávěla jsem mamince o všem, co se mi přihodilo. Jen mlčky naslouchala. Strašně trpěla, protože jí umřela máma. Babička musela cítit, že se blíží její čas. Ještě se s námi přišla rozloučit. Čím to, že lidé před smrtí cítí, že zemřou? Ve snu za mnou už nikdy nepřišla, protože jsem dělala všechno tak, jak mě to naučila.

Vím jistě, že to nebyl sen, protože se mi to stalo víckrát. To se děje mnoha lidem, leží a nemůžou se pohnout. Byla jsem malá, bála jsem se a nerozuměla jsem tomu. Teď už vím, co mám dělat, že s nimi mám mluvit, nebát se a poprosit je, aby pěkně zůstali v požehnané zemi. A pokud někdo před smrtí něco provedl, tak že mu mám odpustit. Nejdůležitější je modlit se za ně, aby konečně dosáhli klidu.

Taky se kvůli tomu chodí do kostela pro svčenu vodu a v té se lidé umyjí a vysvěti s ní svoji ložnici. Pak už je duše mrtvého klidná a může odejít na druhou stranu. Musíme věřit, že teď je jim dobře. Jednou se všichni sejdeme na onom světě.

Já už jsem tam jednou nohou byla, když jsem kdysi hrozně stonala. Viděla jsem tam louku a tmavě zelenou špičatou travu. Květiny takových barev! Bílé, žluté, červené, modré – takové květiny, jaké tady dole nerostou. Obklopovala mě nesmírná krása a ticho; jen ptáčkové zpívali. Ano, byla jsem jednou nohou na druhé straně. Kéž bych se tam jednou mohla vrátit! Ten pocit, jaký to ve mně zanechalo, nedokážu popsat. Vím jen, že jsem tam nahoře byla a že nás tam všechny čeká ráj...

Na shledanou a Bůh s vámi.

(Povídka v romštině a v českém překladu Karolíny Ryvolové vyšla v knize O mulo! Povídky o duchách zemřelých, kterou připravilo nakladatelství romské literatury Kher v roce 2019.)

Monika Duždová

Sabinov, Slovensko

Ačhuv Devleha, abo av manca...?

Pregel'a imar maj calo berš, sar mange mu'la o rom. Oda d'ives, so has o parušagos, has igen šil, phurdelas balvaj u delas baro brišind. Me akor igen nasvali'om u chudňom igen te chasal. Chasavas igen zorales imar deš čhon u o čhave imar daranas, kaj te na el mande vareso, bo kidavas o praški the o draba, a'le nič feder mange na has.

Mire čhave has imar bare, duj murša the jekh čhaj. Imar len has čhave. O murša gele andre Anglija u odej bešenas the kernas buťi. Has manca pal o parušagos vajkeci čhonoras, a'le mušinde te džal pale, bo has len o čhavore, ta kampelas lenge te zarodel, hoj te el len sostar te dživel. Miri čhaj dživelas manca. Has la jekh cikno čhavoro. Mek mištes, hoj joj ačhi'la manca u me na somas korkorori.

Sar avka džungales chasavas dži taš'luvavas olestar, bičhad'a man e doktorka ko Perješis. La pheňakero džamutro man l'igenda le motorija, kaj te na užarav pro zastavki.

Oda predikhiben has igen dukhad'i. Andro muj mange thode hadička la kameraha dži andro buke. Imar gondolind'om, kaj na l'ikerava avri u taš'luvava. E sestrička mange l'ikerlas o šero, kaj te na čalavav manca, u cinde khosnoreha mange khoselas o apsa, so mange ču'lanas tele le mujeha. Ča furt mange phenlas: „Vydržte, pani Duždová, už to nebude dlho trvať.“ Probalinavas te dichinel le nakheha u te na daral. Varesar, varesar pal o deš minuti mange cirdle avri odi hadička andral o buke u phende, hoj o visletki bičhavna mira doktorkake.

Avi'om khere pal o dilos. Marcos has, talam. Avri has džungales, šilal'i balvaj phurdelas u the o brišind delas. Andro buke šunavas, sar te man vareso labarlas u pro kol'in šunavas bari dukh. Ge'om mange te paš'ol u miri čhaj peskere čhavoreha ge'la avri ke šougorkiňa, hoj man te el smirom u te sovav mange.

Andro kher has cichones the tatoes, i'om o praškos la dukhatar, paš'li'om mange pro had'os u zasuč'om.

Šaj avelas trin ori paldiloskero. Na džanav keci sovavas, a'le leperav pre oda sar te akana, ča oda te dikhas. Na džanav aňi te phenel s'oda has, či suno abo so. Džanav ča, hoj oda čačes šunavas.

Šunen, sar oda has u so pes mange ačhi'la...

Bud' s Bohem, anebo pojd' se mnou...?

Už je to skoro rok, co mi umřel manžel. V den jeho pohřbu byla příšerná zima, foukal vítr a pršelo. Hrozně jsem tenkrát nastydla a začala jsem kašlat. Kašlala jsem skoro deset měsíců a děti se moc bály, co mi je, protože jsem brala prášky a různé léky, ale nezlepšovalo se to.

Moje děti, dva chlapci a jedna dívka, už byly velké. Samy už měly děti. Kluci odešli do Anglie za prací a lepším životem. Po pohřbu se mnou pár měsíců pobýli, ale pak se museli vrátit, protože měli rodiny a museli vydělávat peníze, aby měli z čeho žít. Dcera s jedním dítětem bydlela se mnou. Ještě že tak, jinak bych zůstala sama.

Když jsem pořád tak ošklivě kašlala, až jsem se dusila, poslala mě doktorka do Prešova na vyšetření, jestli to náhodou není rakovina. Zeť mé sestry mě vzal autem, abych nemusela čekat na autobusových zastávkách.

To vyšetření bylo velmi bolestivé. Protáhli mi hadičku pusou až do plic. Myslela jsem si, že to nevydržím a omdlím. Sestřička mi držela hlavu, abych se nezmítala, a mokrou žínkou mi otírala slzy, které mi stékaly po obličejí. Jen mi pořád opakovala: „Vydržte, pani Duždová, už to nebude dlho trvať.“ Snažila jsem se dýchat nosem a nebát se. Nějak jsem to přežila a po deseti minutách mi tu hadičku vytáhli z plic a oznámili mi, že výsledky pošlou mojí doktorce.

Domů jsem přijela po poledni. Bylo to z kraje března. Venku bylo nevlídně, proháněl se ledový vítr a taky poprchávalo. Měla jsem pocit, jako by mi v plicích hořelo, a na prsou jsem cítila intenzivní bolest. Šla jsem si lehnout a dcera se synem odešla ke švagrové, abych měla klid a vyspala se.

V bytě bylo ticho a teploučko. Vzala jsem si prášek proti bolesti, lehla si do postele a usnula jsem.

Mohly být tak tři odpoledne. Nevím, jak dlouho jsem spala, ale vzpomínám si na to, jako by to bylo dnes. Vlastně ani neumím říct, co to bylo, jestli sen nebo co vlastně. Víím jen, že jsem to doopravdy prožila.

Poslechněte si, jak to bylo a co se mi přihodilo...

O hađos mange has andro kher, kaj sovav, u andre aver kher, andre obivačka, has o vudar odkerdo avka, hoj pal o hađos dikhavas andre. Sar mange pašliřom, ko Del vakeravas, soske mange iřa le romes ke peste. Phučavas lestar: „Soske, Devla?! Igen mange phares pal miro rom!“

Varekana mange gondolinavas, hoj elas feder, te peske o Del lelas the man. Jehhvareste anglal ma, jekhvareste anglal mande upre andro agor pro plafonos andre obivačka, dikřlom ajs o šukar oblačkocis. Na džanav aňi te phenel, savi farba oda has. Aľe has oda igen šukar řeľeno farba, ajsi űikhaj angloda na dikřlom, u džalas lestar baro radiřagos, smirom the lačhipen. Oda oblačkocis, sar pro űebos ola šukar oblačkici labolas, sar ola čerčeňa šukar has, u lokores pes čalavlas ke mande. U me pro hađos ča o jakha poravelas u phenevas mange, joj Devla, s'oda hin? So kada znameňinel? Šaj oda elas jov? Miro rom? O Ivaňis? Furt les kamavas te dikhel abo te řunel, u akanake hino adej... U na darava man? Devla, so te kerel?

U oda oblačkocis avelas furt pašeder u pašeder. Avelas igen lokores, u sar has imar pašes paš mande, akor řund'om, sar cichone hangoha miro rom, so muľa anglo berř, pre ma vičinel igen lokores: „Moo----niii----čkoo!“ U mek jekhtar: „Moo----niii----čkoo!“

U me aňi na birind'om buter te gondolinel pal oda, či man darav, či na, abo či radřsaľuvav.

Sar dophend'a miro nav, oda šukaroro oblačkocis man calo zail'a, sar te man calo pripařľard'ahas, u androda imar řunavas mire romes paš mande. Dži adadřives na ačal'uvav oleske, aľe na daravas man.

Řunavas man, sar te avahas varekhaj, kaj űič nane. űiko the űič; ča miro rom the me. O jilo andre ma lořanlas, hoj aviľa ke ma pale, hoj talam na muľa.

Abo hoj aviľa vař mange? Na džanav te phenel.

Iľa man pre peste, pro kocha te beřel, u peskere vastenca mange chudelas miro řero palunestar. Řunavas leskere anguřta pre mire kale bala, sar mange len hladkinel.

Na del pes aňi te irinel, so akor andre miro jilo řunavas, sar pes čujinavas. Mindar savori dar nařliřa u andre miro jilo ačhiľa ča baro radiřagos. Řunavas man, sar te pre calo baro svetos na has űiko, ča amen dujdžene, sar te o časos ačhiľahas u űič the űiko na has, ča oda šukariben the lořaňiben mařkar amende. Kamavas, hoj oda te ľikerel furt, hoj oda te na el suno; hoj imar te na džal pašal ma het. U kamavas les igen te dikhel.

Postel stala v ložnici a pootevřenými dveřmi jsem viděla do obýváku. Když jsem si lehla, modlila jsem se k Bohu a ptala jsem se ho, proč si vzal k sobě mého muže. „Proč, Bože?! Tolik mi chybí!“

Někdy jsem si dokonce říkala, že by bylo lepší, kdyby si Bůh vzal i mě.

Najednou jsem proti sobě, u kraje stropu v obýváku, uviděla takový krásný mráček. Nedokážu popsat, jakou měl barvu. Ale byla to moc hezká zelená, takovou jsem nikdy před tím neviděla, a z obláčku se linula obrovská radost, svatý klid a velké dobro. Vyjímal se jako beránci na jasné obloze, byl překrásný jako hvězdy na nebi a pomalu se posouval směrem ke mně. A já jsem v posteli jen valila oči a říkala jsem si, ach, Bože, co to je? Co to znamená? Že by to byl on? Můj muž? Ivan? Pořád jsem ho tak toužila uvidět nebo aspoň uslyšet, a teď je tady... Nebudu se bát? Bože, co mám dělat?

A ten obláček byl pořád blíž a blíž. Pohyboval se velice pomalu, a když už byl blízko mě, uslyšela jsem, jak na mě můj muž, co před rokem zemřel, tichounce volá: „Moo---niii---koo!“ A zase: „Moo---niii---čkoo!“

A já jsem si rázem přestala lámat hlavu s tím, jestli se bojím, anebo mám radost.

Když ten obláček dořekl moje jméno, celou mě zahalil, jako by mě úplně přikryl, a vtom jsem vnímala svého muže vedle sebe. Dodnes to nechápu, ale nebála jsem se.

Připadalo mi, jako bych byla někde, kde nic není. Nikdo a nic; jen můj muž a já. Srdce mi zaplavila radost, že se ke mně vrátil, že možná přece jen nezemřel.

Anebo si přišel pro mě? Nedokázala jsem to posoudit.

Posadil si mě na klín a dlaněmi mi zezadu držel hlavu. Ucítila jsem, jak se mi prsty probírá černými vlasy, jak mě hladí.

Nedá se vůbec popsat, co jsem v té chvíli pociťovala. Všechny obavy se okamžitě vytratily a v srdci mi zbyla jen veliká radost. Připadalo mi, jako bychom na světě byli jen my dva, jako by se čas zastavil a neexistovalo nic kromě toho štěstí mezi námi. Přála jsem si, aby to vydrželo na věky a aby to nebyl sen; aby mě už neopouštěl. A moc jsem ho chtěla vidět.

Našči aŕe ňisar visaravas leskero šero avka, hoj leske te dikhav o muj. Chudavas les, šunavas tel mire angušta leskere kandrata bala pašal o spanki, paš o kana, prindžaravas leskero muj mire anguštenca, leskere jakha, leskero čekat, leskero nakh, leskere vušta, ale ňisar našči visarđom leskero šero avka, hoj les te dikhav.

Na džanav te phenel, keci oda šaj uŕas, či minuta, či pandž, u na džanav, sar tumenge oda te phenel, hoj te achal'on, aŕe čeporo ispid'om leskere vušta pre mire u leskere bare vasta pre mire phike, sar man obchuden. Šunavas man, sar te me na avavas me, u sar te miro teštos aŕi na elas, sar te avas varekhaj, kaj mek šoha na somas. Aŕe mušinav tumenge te phenel, hoj mange oda has jekh, so pes kerel, kaj som, abo so pes manca ačhola.

Jov has paš ma u mange ňič aver na chibal'inelas. Pal o deš čhon pale čujinavas leskere vasta, čujinavas, sar man obchudel u čujinavas, sar amare tešti varekhaj naš'lon u ačhon andre jekh.

Ča jekhvareste savoro naš'liŕa!

Na has imar ňiko!

Na has imar paš mande o lvaŕis, miro rom!

Na čujinavas imar leskre angušta andre mire bala!

Na šunavas imar leskere bare vasta pašal mire phike, aŕi leskere vušta pre mire!

Ča londe apsa, so mange čul'anas andral o jakha andro muj...

Vareko odkerđa avruno vudar andro kher u labarđa e eŕlektrika. Andre jekh minuta jekhvareste pes ačhile kala veci – murdarđa andre e eŕlektrika andre calo bitovka, oda šukar oblačkocis imar na has, u me imar na šunavas ňič, ča bari dukh andro kol'in the andro jilo.

Miri čhaj visaŕliŕa khere. Odkerđa avruno vudar andro kher, aviŕa paš ma u delas pre mande avri o jakha. Mange o apsa čul'anas pal calo muj u našči phenavas aŕi lavoro. „So tute mamu? So pes ačhiŕa? Soske murdarđa e eŕlektrika?“ phučelas mandar.

No me ňič. Sar te bi ačhelas bilavengero. Ča o apsa mange čul'anas andral o jakha.

O gore, so bešenas amenca andre bitovka, gele te prikerel e eŕlektrika u čudal'inenas pes, so pes ačhiŕa.

Nedokázala jsem mu ale otočit hlavu tak, abych mu viděla do obličeje. Dotýkala jsem se ho, pod prsty jsem cítila jeho kudrnaté vlasy na spáncích a kolem uší, po hmatu jsem poznávala jeho tvář, čelo, oči, nos, rty, ale otočit mu hlavu tak, abych na něj viděla, jsem nedokázala.

Nedokážu říct, jak dlouho to mohlo trvat, jestli minutu nebo pět, a nedokážu vám vysvětlit, jak to, že jsem cítila jeho rty na svých a jeho velké ruce na svých ramenou, že mě objímaly. Připadalo mi, že já nejsem já a jako bych ani neměla tělo, jako bych byla někde, kde jsem ještě nebyla. Ale musím vám taky říct, že mi bylo jedno, co se děje, kde jsem a co se mnou bude.

Můj muž byl u mě a mně vůbec nic nescházelo. Po deseti měsících jsem znovu cítila jeho dlaně a měla jsem pocit, jako by se naše těla rozpouštěla a splývala v jedno.

A najednou všechno zmizelo!

Už tam nikdo nebyl!

Ivan, můj muž, byl pryč.

Už jsem nevnímala jeho prsty ve svých vlasech.

Už jsem necítila jeho velké ruce na ramenou ani jeho rty na svých.

Jen slané slzy, které mi z očí stékaly do úst...

Někdo otevřel vchodové dveře a rozsvítil světlo. V tu chvíli se naráz stalo několik věcí – v celé bytovce vypadl proud, obláček zmizel a já už kromě velké bolesti na prsou a v srdci necítila nic.

Moje dcera přišla domů. Otevřela dveře do bytu, přišla za mnou a vyvalila na mě oči. Byla jsem celá ubrečená a nedokázala jsem ze sebe vypravit ani slovo.

„Co ti je, mami? Co se stalo? Proč vypadla elektrika?“ žasla.

Ale já nic. Jako bych oněměla. Jen z očí mi nepřestávaly téct slzy.

Sousedé z bytovky šli nahodit pojistky a divili se, co se stalo.

Me uštiřom upre pal o had'os, labard'om momeli u rozvakerd'om la čhake, so mange džalas suno. Abo so pes mange ačhiřa...?

Miri čhaj mange phend'a, „Oda o dad pes tutar aviřa te odkidel, bo imar les o Del iřa paš peste.“

„Talam tut hin čačo, mri čhajori.“

Dži adadřives na džanav te arakhel lava te irinel abo te phenel tumenge, savo oda has šukariben.

Talam oda has jekh ole oblačkicendar, so hine upre pro řebos u amen upre dikhas u gondolinas, hoj odej hine ole, so amenge mule, hoj odarik pre amende dikhen u bičhaven amenge peskero baro kamiben. Mek adadřives, sar tumenge ada irinav, phučav korkori ke mande, s'oda akor ehas? Andro šero mange aven but phučibena. Soske pal ma aviřa o Ivaņis? Aviřa mange te phenel, hoj imar muřinel te džal? Te phenel „Ačhuv Devleha, me imar džav?“ Phučav, „Devla, kamelas man te lel peha?“ Abo: „So pes ačhiřahas, te na visařiřahas miri čhaj khere?“ Na džanav te phenel.

Pařav, hoj mařkar o řebos the e phuv vareso hin, u amen, le manuřen, nane zor oda te čerinel. Pařav, hoj o Del dživel, u hoj jov hino čačipen, drom the kamiben. A mek akana, sar oda irinav, řunav mire romes, le Ivaņis, paš mande.

Pal o jekh kurko avile o visletki andral e řpitařa. Has odej irimen, hoj oda džungalo nasvařiben man nane, aře hoj man hin astma the chronicko nasvařiben pro buke. Has mange oda jekh. Anglo jakha mange na nařřolas oda, so zadřidřil'om anglo vajkeci dřives.

Vylezla jsem z postele, zapálila svíčku a řekla dceři, co se mi zdálo. Anebo co se mi stalo?

Dcera mi na to řekla: „To se s tebou táta přiřel rozloučit, protože Bůh si ho už konečně vzal k sobě.“

„Snad mář pravdu, holčičko.“

Dodnes nedokážu tu nádheru popsát.

Mořná to byl jeden z těch mráčků na nebi, co se na ně díváme a věříme, že jsou na nich naši nebořřtici a že se odtamtud na nás dívají a posílají nám svou nekonečnou lásku. Jeřtě dnes, když pířu tyto řádky, se sama sebe ptám, co to tenkrát bylo. V hlavě mi víří spousta otázek. Proč za mnou Ivan přiřel? Přiřel mi říct, že už odchází? Říct „na shledanou, já už jdu?“ Ptám se sama sebe: „Bože, chtěl sis mě vzít k sobě?“ A taky „co by se bývalo stalo, kdyby se dcera nevrátila domů?“ Nemám na to odpověď.

Věřím, že existuje něco mezi nebem a zemí a my, lidé, nemáme moc to změnit. Věřím v řivého Boha; on je pravda, cesta a láska. A jeřtě dnes, když tohle pířu, cítím svého muže Ivana po svém boku.

Po týdnu přiřly z nemocnice výsledky. Bylo tam napsáno, že nemám rakovinu, ale trpím astmatem a chronickým onemocněním plic. Bylo mi to jedno. Před očima jsem pořád měla to, co jsem před pár dny prořila.

(Povídka v romřtině a v českém překladu Karolíny Ryvolové vyřla v knize O mulo! Povídky o duchách zemřelých, kterou přiřpravilo nakladatelství romské literatury Kher v roce 2019.)

Monika Duždová

Sabinov, Slovensko

E Rozka the lakero cikno somnakaj

(Překlad 1. kapitoly nového románu)

Phari som. Našti peske dopačavas, sar dikhavas mange pro peroro. Andre parñi rokľica imar dičholas, sar mange o per chudľa te barol. Sem oda našti el čačo... Mekča dešupandž berš mange e hin! Ča akana dophirdžom ešebno berš andre Gymnazia u le Viloha samas jekhetane ča jekhvar, pre uboča, sar mange furt phenelas kaj les nakamav.

Ehas peršo kurko andro julos u amenge chudle o prazdnini. Odi rat samas andre mozi, Sombat gondolňav, kaj has u andre mozi bavinelas e „Pomada“ la Oliviaha Newtonjohnovaha the le Johnoha Travoltoha. O filmes amen calkom cirdľa andre oda, so pes bavinelas. Sar te bi oda pal amende elas. Amaro terno sikľardo radišagos the budžaňipen (šibalstvo).

Odi rat pes šunavas, sar te bi me avavas e Olivia u o Vilem o Travoltas? Možno, na džanav, aľe šaj oda uľas avka. Amen na samas pre plaža paš o moros, sar e Olivia the o Travoltas, aľe amen samas pre luka, kaj baronas šukar pachnuca luludľa, andre bari čar u upral amende o ňebos ezere čercheňenca. O stromi, sar ňema obri o jakha denas avri pro duj ternore nange manuša u čudalňinas pes upral lengero kamiben u lača voďaha ode terďonas u šunenas le kamibneskere lavutaren.

Na dikhahas nič the ňikas paš peste. Ňič u ňiko na has andre calo bari luma odi raťi, ča amen dujdžene, ča amaro peršo baro kamaviben.

Mek ani adažives nadžanav te phenel sar oda akor džanavas. Či oda has kamiben, či čudalňisagos, abo či ča kamavas le Vilemoske te sikhavel, kaj les kamav? So šaj phenav u so udžanľom nasigeder, hin oda, kaj duj ternore manuša chale želena kamibneskere phaba.

Choc nič na džanavas pal oda, sar oda hin, te hiňi džuvľi abo terni čhaj, sar somas me phari, sar pes šunel, abo so pes laha kerel, so pes laha ačhol, mindľar džanavas, kaj oda hin avka, kaj me avava dajori. Zadikhľom pes pro miro peroro u šundľom baro radišagos andro miro jilo. Has mange jekh, so ela u so pes savoro ačhola. So pes ačhola mire the le Vilemoskere dživipňaha. Daravas man, sar oda phenava le dadeske the la dake u so pre oda phenena. Na gondolňinas pre oda, sar lenge ela, sar len oda dukhala the savo pharipen lenge kerava.

Rózka a jej malý poklad

Som tehotná. Neveriacky som sa pozrela na svoje bruško, ktoré mi začínalo v bielej skladanej sukničke odstávať. To predsa nemôže byť pravda. Mám len pätnásť rokov. Len teraz som skončila prvý rok gymnázia a s Vilémom sme boli spolu len raz...na úbočí, keď mi stále hovoril, že ho nemám rada.

Bol prvý júlový týždeň, teda začiatok prázdnin. Boli sme v ten večer, tuším bola sobota, v kine. Dávali Pomádu s Olíviou Newtonjohnovou a Johnom Travoltom. Dej filmu nás svojou atmosférou a svojou ľahkosťou celkom vtiahol do víru študentských radostí, starostí a šibalstiev.

V ten večer som sa cítila byť Olíviou a Vilém snáď Travoltom? Neviem, ale mohlo to tak byť. Neskončili sme síce na pláži pri mori, ale na lúke plnej voňavých kvetov, vo vysokej tráve a oblohou plnej hviezd nad nami. Stromy, ako nemí velikáni, len s údivom hľadeli na dve mladučké telá, túliace sa k sebe a načúvali hudbe lásky.

Nevnímajúc svet okolo seba, nič a nikoho, oddávali sme sa našej prvej telesnej túžbe. (Ešte ani dnes neviem s určitosťou povedať, čo bolo v tej chvíli väčšie... láska, zvedavosť, alebo môj dôkaz toho, že Viléma naozaj ľúbim? Čo som pochopila až o niečo neskôr, je to, že sme jedli nezrelé plody lásky.)

Aj keď som nemala žiadne skúsenosti ani znalosti o tom, ako sa žena (v mojom prípade dievča) cíti, alebo čo sa s ňou deje, keď je tehotná, vôbec som nepochybovala o tom, že je to tak, že budem mamičkou. Pozrela som sa na moje bruško a zaliala ma neobyčajná neha a radosť. Nestarala som sa o to, čo všetko týmto spôsobím. Ako veľmi tým ovplyvním budúcnosť svoju, Vilémovu. Na rodičov som v tej chvíli myslela len v súvislosti s tým, ako im to poviem a ako zareagujú. To, ako sa pri tom budú cítiť a ako im tým ublížim a sklamem ich dôveru a vieru vo mňa, som ani len nepomyslela.

Ani činoro na gondolinas pre oda, kaj o dad the e daj mange pačanas u kamenas te el mandar e dochtorka, abo giladi. Prekal mande nekbuteteder has, kaj tel miro jilo barol nevo dživipen, kaj me avava dajori u te bi nadžanav so pes kerlas le ciknes peske nadava te odlel. Na starinavas, na bajinavas man pal o tajsaskere dživesa, na gondolinas pal oda, sar u kana pal ada phenava le Vilemoske. Kadi cikni tajnosca mukavas ča prekal mande andro miro jilo the prekal miro cikno jiloro, so marelas tel miro. Kadi tajnosca has amari peršo duma, kaj pes šoha na rozdžaha u ačhuvaha jekhetane, kim ča dživava.

Vakerel pes, kaj dojek tajnosca jekhvar avela avri. The miri tajnosca likerlas ča vajkeci dživesa. Pal vajkeci kurke pes zgelom le Vilemoha. Akor imar čačes džanavas, kaj užarav ciknes. The jov dikhlas, kaj som varesavi aver u miri postava hini čeporo buchleder. Gondolinda peske, kaj oda šaj el vaš oda, kaj rado chavas lačo chaben, afe sar dikhla, kaj peske le vasteha hladkinav o peroro u furt upre dikhav, maj džanlas, so pes kerel u phučla mandar či som phari.

Našti, kampelas mange leske te phenel u na kamavas te likerel ča paš mande kada radišagos, so but dženge na džala avri andal o goda. Naphendžom nič, ča le šereha kivindom, kaj he.

O Vilem parnilas avri sar fala u našti phendās aňi lavoro. U choc the vareso phendās, na has leske te achaľalol. Avka predarandilas, bo na užarlas, kaj pes vareso kajso šaj ačhol u choc samas pro agor le vešeske, avri le gavestar, kaj na šundolas aňi o prajta pro stromi u kaj ehas šukariben the cichota, nič leske na has pre dzeka.

O kham labarlas u e balvajori pes bavinlas le prajtenca pro stromi, sar te lenge cichones vakerlas amare cikne, bare tajnosci. O pčoly the o osi tiš kamenas te džanel, pal soste e balvajori le prajtenca vakerel u spokojnones peske urňisaľonas the bavinenas pes maškar pende. Bešenas kvitkos pro kvitkoste u nič aver lenge na kampelas. O motilaka bavinenas savore farbenca u peskere šukaribneha kerenas kada than the calo svetos šukareder the lošareder. Činoro dureder e jarkica andro veš peske šukarores gilavlas peskeri gilori u vičinlas ke peste savoren, ko šunenlas lakeri gilí. O stromi terdonas paš o duj zakamade, ternore manušora u anglal lende sar somnakuno pasos ehas bari maľa le dživeha.

Ani na chvílu som nemyslela na to, že ma rodičia verili a chceli zo mňa mať doktorku abo zpievačku. Pre mňa bolo najdôležitejšie, že nosím nový život pod srdcom, že budem za to malé stvorenie zodpovedná a za žiadnu cenu si to nedám vziať. Netrápila som sa nad budúcimi dňami, nezamýšľala nad tým ako a kedy to poviem Vilémovi, nechávala som si to tajomstvo len pre seba a pre moje malé bábätko, ktoré začínalo rásť v mojich útrobach. Bolo to naše prvé spoločné spiknutie a rozhodnutie: Za žiadnu cenu sa od seba nerozlúčime! Hovorí sa, že každé tajomstvo raz vyjde na svetlo. Aj to moje malo krátke trvanie. S Vilémom sme sa stretli asi o týždeň na to, ako som si už bola takmer stopercentne istá svojim stavom. Všimol si, že som akási iná a moje krivky sú trochu oblejšie. Najprv to pripisoval mojej chuti do jedla, ale keď videl, že si občas pohľadím dlaňou bruško a často sa naň pozerám, pochopil a priamo sa ma spýtal, či som tehotná.

Nemohla som to pred ním tajiť ani zdržiavať pre mnohých nepochopiteľnú radosť z onej zmeny. Kývnutím hlavy som potvrdila jeho podozrenie.

Vilém zbledol, nebol schopný vyriečiť ani slovo, ak aj niečo povedal, bolo to nesúvislé a chaotické. Popoludňajšie ticho na kraji lesíka, hore na dedinou, mu v tom nijako nepomáhalo.

Slnko páľilo a v ovzduší sa znášal nežný vánok, ktorý sa pohrával s listami na konároch stromov, akoby im šepkal tíško naše malé, veľké tajomstvá... Zvedavé boli aj včielky a čmeliaky poletujúce bezstarostne a šantiace po okolí. Pestrofarebné motýle dodávali tomuto okamihu neopakovateľnú atmosféru výnimočnosti a svojimi farebnými krídlami veselo poletovali z kvetu na kvet a robili svet krajším a veselším. O niečo ďalej si lesný potôčik krásne žblnkotal a lákal všetkých navôkol. Stromy veľkolepo stáli okolo a starostlivo strážili dvoch zaľúbených, bezbranných človečikov a pred nami sa ako zlatý pás rozprestieralo šire pole s dozrievajúcimi klasmi obilia.

Bešlam penge le Vilemoha andro ciños, chudahas pes vasterdan u o Vilem mandar phučelas, so akana keraha. Na arakhľa andre peste odi zor te dikhel mange andro jakha. Na džanav, či oda has e dar, vičitki či zbabelost. Šaj el, kaj savorestar vareso. Šunavas pes varesar čudnones u na achaľuvavas oleske ani činoro. Has mange pharo, kaj le Vilemos nane ajsi radosca oleslar sar man.

„Rušes vaš oda?“ phučľom lestar.

„Tu na?“ phučľas the jov mandar.

„Naužaravas oda, aľe akana radisaľuvav oleske u hin mange jekh, so pre oda phenena amare. Me mange mukhava mire čhavores.“ O Vilem pes zagondolinda u pale phučľa: „U so tiri the miri škola? Gondolindaľ pal oda? Sar amen dujdžene bajinaha pal oda ciknoro? Gondolines tuke, kaj amen oda džanaha te kerel? Kaj amen pes džanaha te bajinel pal oda ciknoro?“ Andre leskere lava šunavas dar the cholľi pre oda, so pes ačhiľas odi amari peršo kamaduňi rat. Daralas pes, so phenena amare daja the o dada, so phenena o Roma, so bešen paš amende, u so phenena amare kamarata. Andre leskero šero has but phučibena, aľe has imar nasig te gondľinel pal oda. Na delas pes oda te čerinel. Me na kamavas te del het vareso, vareso, ko imar dživlas the barolas andre mande. Na kamavas pes te del het varekas, ko imar has manca sar jekh manuš. „Mange oda jekh. Na dava mange te odlel. Sako peske mi vakereľ so kamel,“ phendľom u andre mire lava o Vilem šunďa bari zor, vašoda mange na phendľa nič ča ačhiľa cicho. Na džanav, so savoro leske akor has andro šero, sar pes jov šunelas, so palal jov duminelas. Del pes te phenel, kaj aňi na kamavas nič buter te šunel aňi te džanel. Me džanavas so kamav u oda has prekal mande nekbuter. Vajkeci dživesenca pes o Vilem aleha ašardľa le muršorengel. Abo talam pes lenge kamľas te sikhavel, u te šunel lendar, so te kerel? Goreder has, kaj pes oda andľa andro kana the mira dake, sar oda hin pre gaveste. E daj na pačalas, ta mindar mandar phučľa: „Rozko, phen mange, či oda čačipen, so pes vakereľ pal tute, kaj sal phari?“ Namukhľa man ani te odphenel lake u dureder pre mande vičinlas: „Diliňalľil avri?! U koda, koda darebakos pes mange te na sikavel pro jakha! Jov diliňalľila avri tiš?! S'oda tumen kerďan? Sar oda akana phenava le dadeske?

Sadli sme si do tieňa a držiac sa za ruky, Vilém sa ma spýtal, čo s tým budeme robiť. Neodvážil sa mi pozrieť do očí. Nevieľm, či to bol strach, výčitky, či zbabelosť. Možno zo všetkého niečo. Mala som z toho trochu divné pocity, ktorým som ani za mak nerozumela. Bola som však smutná z toho, že sa tak netešľi ako ja.

„Mrzľi ľa to?“ spýtala som sa.

„Teba nie?“ odpovedal otázkou.

„Bola som prekvapená, to áno, ale teraz som rada a je mi jedno, čo na to povedia našľi. Nechám si to.“ Peter sa zamysleľl a po chvíľi pokračoval: „A čo tvoja a moja škola? Rozmýšľala si o tom? Ako sa postaráme o to maličké? Mysľíš, že to dokážeme?“ V jeho slovách bolo cítiť výčitky, neistotu a strach z dôsledkov našej prvej noci lásky. Starosť z toho, čo povedia rodičia a čo susedia a známi, čo kamaráti? Tých otáznikov bolo veľľa. Bolo však trochu neskoro zamýšľat sa nad dôsledkami. Tie boli nezvratné. Nechcela som sa vzdatť niečoho, niekoho, kto vo mne žil a rástol. Kto už v onej chvíľi bol súčasťou mňa samej. „Je mi to jedno, nedám si to vziať, nech si každý vravľi, čo chce,“ povedala som to tak rozhodne, že sa neodvážil namietatť, ale ani neprikývol na znak súhlasu, len to akceptoval. Nevieľm, čo mu v ten okamih behalo mysľou, ako to všetko prežíval a ako sa rozhodol. Vlastne som po ňom nechcela nejaké rozhodnutie, ja som sa rozhodla a to bolo to najdôležitejšie. O pár dní, ako sa neskôr ukázalo, sa Vilém pochválil kamarátom. Alebo snad zdôveril? Podstatné však bolo, že sa to dostalo do uší mojej mamy, ako to už na dedinách býva. Tá tomu spočiatku veľľmi neverila, ale preveritť to musela. Tak sa ma priamo spýtala: „Lucia, je pravda, čo sa hovorľi, že si tehotná?!“ Nenechala ma ani odpovedatť a pokračovala: „Ty si sa zbláznila?! A ten, ten záletník nech mi ani nechodľi na oči, tiež?! Čo si to urobila?! Ako to povieľm otcovi?!“

Na likerďa avri u paš o agorutne lava e daj chudľa te rovel. Igen pes ladžavas angle daj u našunavas man mišto, has mange pal e daj igen pharo. Sar rovlas e daj, rovavas the me. Na vašoda kaj som phari, aľe vašoda, kaj mange has igen pharo pal late a igen man dukhalas o jilo sar lake o apsa pernas tele le mujeha. Phares has mange te dikhel kavka la da. Nadžanavas so lake te phenel. Sar dikhlom andre lakere jakha cholľi, dukh the dar, aľe the oda, sar man bares kamel, has mange igen pharo u o apsa mange čuľanas tele pal o muj. Peskero dakero kamiben na džanelas te garuvel ani akana, so pes došundľa. Sar lake dikhlom andro jakha, prindžardom, hoj man igen kamel u daral pal mande. Igen mange has pharo aľe našti phenavas mek ča lavoro. Talam oda has the mišto. E daj khosľa o apsa u phendľa: „Vakerava le dadeha, sar avla andral e buťi, u tajsa tuha džava ko dochtoris pro višetreně.“ Visalľiľa pašal mande u geľa andre kuchňa. Ačhiľom korkori andro kher kaj sovavas. Smutno, zadumimen u igen man ladžavas. Ačhiľom korkorori, ča me the jekh cikno jiloro, so marlas andre mande tel miro jilo. Ada man delas bari zor. Ada mange na domukelas, kaj te avav smutno.

Raťi avľas o dad andral e buťi u e daj leske kamelas te phenel savoro, so pes ča načirla dodžanľa. O dad kerlas andro foros pro stavbi u prekal o űilaj, sar has o dľivesa bareder ačholas pre stavba buteder u khere avelas nasigeder. The odi rat avľas nasig, strapimen aľe spokojno, kaj peskeri buťi kerďa mišto the kaj hino imar khere paš amende. Sakovar, sar avelas andral e buťi andre kuchňa, paš o skamind, sar leske e daj thovelas te chal, vakerelas la dake, so savoro kerde le muršenca pre stavba, keci pheras kerde o Roma, u asalas paš oda, sar vakerelas. E daj les šunelas šutle mujeha. Dikhelas varekhaj anglal peste, sar te bi aňi na elas le dadeha pal o skamind. „Šunes man? So tute?“ phučľa latar o dad, sar pre late dikhlľa. „So pes ačhiľa? Sar čerimen sal.“

E daj na birinelas dureder anglo dad palal te na del duma, so pes ačhiľa u jekhe dichoha leske phendľa savoro, so pes ča načirla dodžanľa. Sar o dad šundľa, so leske e daj phendľa, mindar našľiľa oda radišagos, savo les has mek anglo vajkeci sekundici. Has parno sar fala u našti phenlas aňi lavoro, sar te oňemindžahas u našti peha aňi čalavlas, sar te elas barestar. Andral o jakha leske čuľanas o apsa u avka pes dičholas, sar te aňi ode na elas la daha.

Nevydržala ten tlak a rozplakala sa. Ja, cítiac sa zahanbene a previnilo som sa rozplakala tiež. Nie preto, aby som snáď ľutovala, čo sa prihodilo, len som nemohla vidieť mamu smutnú a upľakanú, zúfalú a utrápenú. Nevedela som, čo jej na to povedať. Ani ako sa brániť. Bolo mi jej ľúto, keď som videla v jej plačúciach očiach trápenie, sklamanie, zlosť, obavy, ale aj neskonalú materinskú ľásku, ktorú nevedela ukryť ani cez tieto všetky emócie. Jej pohľad, nech už bol akokoľvek prísny a priamy, vyžaroval nekonečnú nehu, ľásku a starostlivosť. Dojalo ma to, no nevedela som zo seba dostať ani slovíčko. Myslím si, že som v tej chvíľi urobila dobre, lebo hneď na to, keď sa trošku upokojila, mi povedala: „Porozprávame sa o tom, keď príde otec z roboty, a zajtra sa priprav, pôjdeme k lekárovi na vyšetrenie!“ Otočila sa a odišla do kuchyne. Ostala som vo svojej izbe smutná, zamyslená, previnilá, klesajúca na duchu. Sama, len ja a malé, tľčúce srdiečko v mojom lone. To mi dodávalo akúsi vnútornú silu, ktorá nedovolila smútku, aby sa usalašil v mojom vedomí.

Večer, keď sa otec vrátil domov z práce, mama mu povedala o tom, čo sa len pred niekoľkými hodinami dozvedela. Otec bol traktorista na JRD, staral sa o zásoby krmiva pre dobytok. Cez leto prichádzal neskoro večer domov a skoro ráno odchádzal. Aj tentoraz prišiel veľmi neskoro, unavený, ale spokojný s pocitom dobre vykonanej práce. V kuchyni za stolom, pri chutnej večeri rozprával mame, ako sa mu darilo celý deň a čo všetko stihol urobiť. Mama ho počúvala s kyslým úsmevom a neprítomným pohľadom. „Počúvaš ma vôbec?“ spýtal sa jej otec. Mama sa premohla, vystrela sa a ubezpečila ho, že áno. Otcovi to ale nestačilo...neveril jej. Poznal ju natoľko, že vedel, keď sa niečo vážne prihodilo. Začal si ju premeriavať pohľadom a priamo sa spýtal čo sa stalo. Chvíľku váhala, ale otcov prísny a neúprosný pohľad ju prinútil vyjsť s pravdou von. V okamihu pominula spokojnosť a dobrý pocit. Keď to mama konečne zo seba dostala, - povedala to jedným dychom, aby ju snáď neprerušil - vydýchlala si a čakala, čo na to povie a čo urobí. Nebol schopný ani slova, akoby v tej chvíľi ani nebol prítomný.

Talam akor čačas kamelas bi te el varekhaj avrether u te šunel vareso aver u te gondofinel peske, kaj oda ča nalačo bengiňalo suno leske pes džal. Me somas andro miro kher, kaj sovavas, u o vudar mukhľom činoro pale, kaj te šunav the te dikhav savoro, so pes andre kuchňa kerel. Manuš, so bešelas pal o skamind, dičholas avri sar socha barestar. Parňi, šiľali, nadžidi. Na has oda miro dad, kavka les mek šoha na dikhľom. Bešelas mek pal o skamind. Dikhelas varekhaj andro duripen. Smutno, Strapimen. O musa leske pele tele, sar te savoro, so andre peskero dživipen kerđahas, na ehas pre ňisoste lačo, sar te savoro, so dži akana kerđas, sar dživlas, sar pes likerlas le manušenca the, so savoro amenge vakerlas, sar te savoro našliľahas varekhaj andre ňisoste. So akor naachaliľom has, kaj the te o dad has zničimen oleha, so šundľa, the avka gondofinelas, so dureder, so te kerel the so te phenel. Me the e daj užarahas, so o dad kerla the so phenla. Te kamav te phenel čačo, daravas man le dadestar u talam e daj tiš. Andr'oda o dad uštiľa pašal o skamind u phendľa: „Tajsja laha dža ko dočtoris!“ u geľa avri andral e kuchňa.

Kada na užardom aňi me u talam aňi e daj. Ča o jakha davas avri. U aňi na džanľom sar, o apsa mange cindžarnas calo muj, e men the mire kandrata kale bala. Preiľom pes olestar, až sar šundľom londe apsa pre mire vušta. Na del pes aňi lavenca te irinel sar pes akor šunavas. Miro šuňipen, so šunavas andro jilo, ehas igen zoralo u ehas oda savoro jekhvareste...pharipen, ladž, roviben...aľe nekbuter kamiben paš miri daj the dad. Mek adadžive, sar peske pre oda leperav, hin man o apsa andro jakha, talam mek buter sar akor, bo akana džanav, sar pes šunenlas jon.

Phandľom o vudar, pašliľom tel e duchna u calo pes zaučhardom, sar te pes kamas te garuvel anglal calo svetos u te bisterel pro savoro. Tosara man e daj uštađas, kaj džas ko dočtoris. Phendľa, te urav nebovoro rokľica kvitkicenca the parňi vizitka. Rokľi the šlafrogi uravas ča akor sar pes vareso oslavinelas, inakšeder uravas ča cholova, džinsi the trički. Leperav, sar mange e daj furt rakinlas, kaj som sar chlopkus. Te bi oda elas aver situacija, te na šundľomas la da u urđomas rifle sar furt, aľe akor peske daravas oda te kerel. Ta urđom, so mange phendľa, u kidľam pes avri ko dočtoris.

Calo drom samas cicho, na prevakerđam aňi lavoro. Andro šero mange mek has savoro, so pes ačhiľa oki rat. Anglo jakha mange has o dad the leskero pharipen u šunavas man igen namišto. Ladžavas man u o jilo man dukhalas pal leste, ajses les šoha na dikhľom. Dukhalas man the la dakero pharipen, so lake me kerđom. Džanavas, kaj savoro akana ela pre late, so ela dureder. Somas zadumimen. E daj man iľas avri andral o dumi, sar amen e šestrička vičindľa.

Možno si v tom momente naozaj želal, aby nebol tam, kde je, nepočul to, čo počul, a aby to bol len zlý a nepodarený žart. Bol bledý a jeho silueta, ktorú som pozorovala z pootvorených dverí spálne mi pripomínala skôr sochu s kamennou tvárou než človeka, môjho otca. Ešte stále sedel za stolom. Zahľadený kdesi do diaľky, nešťastný, rezignujúci. Akoby všetko, čo doteraz robil, ako sa správal k ostatným ľuďom, všetko čo povedal, vykonal, akoby to všetko stratilo význam.

Vyzeral zničený, unavený, ale rozhodný, čo som vôbec nechápala.

Čakali sme, čo otec povie, čo urobí. Pravdupovediac, bála som sa jeho reakcie a mama tiež. Nečakane vstal od stola a povedal: „Zajtra s ňou choď k lekárovi!“ A odišiel od stola. Toto sme nečakali ani ja ani mama.

Sledovala som to s otvorenými ústami a vytreštenými očami. Nevieť ani ako, mala som slzami zaliatu celú tvár, slzy mi zmáčali líca, krk aj moje kučeravé vlasy. Uvedomila som si to vo chvíli, keď som pocítila ich slasnú chuť na perách. To, čo som v ten moment prežívala bolo neopísateľne silné. Boli to všetky emócie odrazu. Lútosť, súcit, vina, no predovšetkým nekonečná láska k mojim rodičom. Ješťe dnes, keď na to vzpomínam, oči sa mi zalievajú slzami možno ješťe viac ako vtedy, lebo už znam aj to, jako sa cítili oni.

Zatvorila som dvere do spálne, šuchla sa pod perinu a celá sa prikryla. Ráno sme sa teda vybrali k lekárovi. Mama prikázala obliecť si bledomodrú sukňu posiatu drobnými kvetinkami a bielu letnú blúzku. Sukne som nosila veľmi zriedka, pri slávnostných príležitostiach v škole, ináč som nosila džínsy a trička, no teraz som sa neodvážila protestovať.

Celou cestou som neprehovorila, mala som plnú hlavu myšlienok a silných dojmov pretrvávajúcich z predošlého večera. Myslela som na otca a cítila som sa veľmi previnilo. Bolelo ma srdiečko, že som ho ranila. Takého som ho nikdy predtým nevidela. Bolelo ma aj mamine trápenie, ktoré som jej spôsobila. Uvedomovala som si, že všetko teraz ostalo na nej. Z hľbavého uvažovania ma mama prebrala v okamihu, keď bolo treba ísť dnu.

„Av, imar amen vičinen,“ phand'a mange e daj.

Ge'lam andre, u e sestrička mange phend'a, te man kisitinav pro vyšetreně. Čid'om man tele. O dočtoris man vyšetřind'a u phend'a, hoj man šaj urav. Vičind'a mira da andre u phend'a lake: „Pani Šándorová, vaša dcéra je v siedmom týždni tehotenstva. Uvažovali ste o tom, čo urobíte? Vaša dcéra je veľmi mladá, ak byste sa rozhodli pre prerušenie, musím vás upozorniť, že vzhľadom na jej vek sa môže stať, že v budúcnosti už nebude mať deti.“

Dikhavas pre daj the pro dočtoris. Andre mire jakha has dar u miro jilo marelas sar harangos. Somas prekvapimen, sar jon dujžžene vakeren, abo sigeder, imar džanavas, so kerava le ciknoreha, so imar barolas andre mande. E daj dikh'la pre ma, pa'lis pale pro dočtoris u phend'a: „Pán doktor, je to veľmi ťažké. Uvedomujem si, aké riziko prináša prerušenie, pretože je ešte tak mladá. Ale som zodpovedná aj za jej ďalší život. Veď má len pätnásť rokov, len teraz skončila prvý ročník na strednej škole. Ja neviem, čo mám robiť.“

E daj ani na phend'a sa, so kamelas te phenel, u andro jakha lake imar o apsa švicinenas sar duj bare diamanta.

„Pod', už nás volala sestřička,“ povedala. Vošli sme teda do ordinácie gynekológa. V kabínke som sa pripravila na vyšetrenie a vošla som teda k lekárovi. Vyšetřil ma a povedal, že sa môžem obliecť. Vzápätí zavolať dnu mamu a povedal jej: „Pani Šándorová, vaša dcéra je v siedmom týždni tehotenstva. Uvažovali ste o tom, čo urobíte? Vaša dcéra je veľmi mladá, ak by ste sa rozhodli pre interrupciu, musím vás upozorniť, že vzhľadom na jej vek môže sa stať, že v budúcnosti už nebude mať deti.“

Pozorovala som doktora aj mamu. V mojich očiach sa zračil des nad tým, ako sa bavia a rozhodujú o mojej budúcnosti alebo skôr o budúcnosti toho maličkého dieťatka, ktoré rástlo vo mne. Mama sa pozrela na mňa, potom opäť na doktora a povedala: „Pán doktor, je to veľmi ťažké, uvedomujme si, aké riziko prináša interrupcia v jej prípade, rovnako však som zodpovedná za jej ďalší život. Má iba pätnásť rokov, len teraz skončila prvý ročník gymnázia. Neviem, čo mám robiť.“

Mama nepovedala všetko, čo chcela. V očiach sa jej rozsvietili slzy veľke ako diamanty.

Magda Gáborová

Pardubice

Mire papuske phenenas Baro špekulantos

Kamav tumenge vareso te irinen pal miri baba the papus, sar sle terne. Oda sas čirla, sar sas dujto mariben. O papus uliľa pre Slovensko Kašate andro gav Rozgoňa. Bešenias odoj but Roma. Ňisostar Ňiĉ avle andro gav o Ňemci u kidenas savore romane muršen dešuochto beršendar pre buĉi andro Petiĉis. Mire papus ile tiš. O papus pes viĉinelas Ader Horváth. Aver nav les sas Korejas. Leskeri romŇi, miri baba, pes viĉinelas Františka Slepĉikovo, aver nav la sas Frinža. Sas len pre Slovensko ĉa trin ĉhave.

Savore romane murša mušinde te džal te kerel e buĉi andro Petiĉis. Mire papuha geľa tiš andro Petiĉis la babakero mekphureder phral. Ov sas andal o gav Kraľovice u sas kovaris. Les ĉores mundarde o Ňemci ĉa bijal koda, hoj peske thoďas o šero pre lopata. Sa o murša kerenas phari buĉi tosarlastar dži raĉi. Mire papus rado dikhelas jekh hlavno dustojňikos ĉa bijal koda, že leske prikerlas o motoris, sas richlo, mršno u džanelas šukares te vakerel Ňemcika. Šadzik leha phirelas. Vakerenas peske paramisi. Oda Ňemcos sas le papuskero kamaratos. Le Korejas peske iľa o Ňemcos ke peste u kerďa lestar sluhias. U o papus sas rado, hoj namušinel te kerel phari buĉi u hoj les Ňiko na lela palal.

Phenel o Ňemcos le papuske, ĉi kamel leha te džal andre Ňemciko, andro foros Buchenwald, andro lagros, bo ov mušinel odoj te džal vareso te zařizinel. Avka amenge vakerelas amaro papus. ĉa šunen, so pes le papuske aĉiľa!

Sar sle andro Ňemciko lágros, ta o papus geľa kaštenge andre šopka, odoj phirenas the o zaphandle nipi te kidel o kašta! O Korejas kidel o kašta, hoj kerela peske the leskere kamaratoske le Ňemcoske e jag.

Ňisostar Ňiĉ ke leste avľa gestapakos, o pištoľis leske thoďa paš o šero u vriskinelas, kaj te džal andro heľos, kaj hine savore zaphadle nipi. O papus našĉi vakerlas, ĉa sikhavelas le vasteha pro kher, kaj bešel leskero kamaratos, Ňemecko dustojňikos, so leha avľas.

O papus mušindľa te šunel le gestapakos. O gestapakos vriskinelas te džal te aĉhel maškar o zapandle manuša. O papus mušindľa te terďuvel. Terďolas paš leste igen uĉi, talam štar metri uĉi, fala.

Mému dědečkovi říkali Velký špekulant

Chci vám napsat něco o své babičce a dědečkovi. Jak to bylo, když byli mladí. To už je dávno, tenkrát, když byla druhá světová válka. Děda se narodil na Slovensku u Košic ve vesničce Rozgoňa. Žilo tam mnoho Romů. Zničehonic se ve vesnici objevili Němci a odváděli všechny muže ve věku osmnáct a víc let. Odváděli je na práci do Petiče. Mého dědu, který se jmenoval Ader Horváth, odvedli taky. Říkali mu ale Korejas. Jeho žena, moje babička, se jmenovala Františka Slepčiková a říkali jí Frindža. Měli na Slovensku jen tři děti.

Všichni romští muži museli jít pracovat do Petiče. Společně s dědou šel i nejstarší babiččin bratr. Byl z vesnice Kraľovice a byl kovář. Zabíli ho chudáka Němci jen kvůli tomu, že si při práci opřel hlavu o lopatu. Všichni muži tvrdě pracovali od rána do večera. Mého dědu si oblíbil jeden hlavní německý důstojník, protože mu spravoval auto. Všechno dělal rychle. Byl mrštný a uměl dobře německy. Bral ho všude s sebou. Vyprávěli si různé příběhy. Stali se z nich kamarádi. A tak si Korejase vzal ten Němec k sobě jako sluhu. On byl rád, že nemusel těžce pracovat a že ho nikdo nebude terorizovat.

Jednou se zeptal ten důstojník dědy, jestli s ním chce jet do Německa do města Buchenwald, ano, do koncentračního tábora, protože tam musí vyřídít nějakou práci. Tak nám to dědeček vyprávěl. A poslouvejte, co se dědovi stalo!

Když už byli v tom koncentračním táboře, tak šel děda do kůlny pro dřevo, chodili tam i lidi, kteří byli v koncentračním táboře uvěznění. Korejas sbírá dřevo, aby mohl svému kamarádovi Němcovi zatopit. Zničehonic k němu přišel gestapák a přiložil mu pistoli k hlavě. Křičel, aby se děda zařadil do řady s ostatními vězni. Děda ztratil řeč a jen ukazoval na dům, kde bydlel jeho kamarád, německý důstojník, s kterým přijel.

Děda toho gestapáka musel poslechnout. Hrozně křičel: „Běž, běž! Zůstaň s ostatními vězni!“ Musel tedy stát v řadě. Stála tam hodně vysoká, možná čtyřmetrová stěna.

U o papus phend'as kija peste: „Akana mušnav te prechuťel e bari fala, bo imar man ňigda na dochudava ke miro kamaratos Ňemcos!“ Rozdenašľa pes o papus u prechutiľa e bari fala. Sig geľa andro kher, u pejľa pro kohoča le kamaratoske u čuchinelas leske o boganči! Pal leste avľa adro kher la vikaha o gestapakos the vilinkerlas pal o papus, aľe na strefind'a pes! Phenel leskero kamaratos le gestapakoske ňemcika, hoj so kamel, hoj Ader Horváth hino leskero slugas, u čhid'a le gestapakos andal o kher avri, bo les sas lestar bareder šarža sar le gestepakos!

Imar pes kidelas konec Dujto svetovo mariben u sako pes daralas vaš peskero dživipen, sar lenca ela. Le lače Ňemcoske kampelas mire papus te murdarel, aľe na murdard'a les. Diñas les papira počoral u bičhad'a les khere pal e romňi the pal o čhave pešones. U phend'a leske, kaj te džal pal o koleji pešones, u ča raťi! Diveseste kaj pes te garuvel! Ta avka o papus kerelas, dživeseste pes garuvlas the sovelas u raťi džalas pre Slovensko! Sar dikhelas pro drom džuvľen, ta lendar phučelas, kaj hino, u či džal mišto pre Slovensko. Džalas le dromeħa, phenelas o papus talam trin čhon. Dikhelas, sar ľivinkeren o Ňemci hijaba but manušen. Sas leske igen pharo. No ňič, garuvkerlas pes, bo daralas pes, te na les vilinen. Varekana, sar sovelas avri, ta les sas šil. Ta mušinelas pal o mule manuša te lel e guba, boganči te na fadžinel. Sar sovelas ta les kikedelas vareso zoralo, predikhelas o than, ňič odoj na sas. Pašľiľa pale, u pale les kikedelas vareso zoralo. Predikhľa e guba u so na arakhľa! Paťarde andro khosnoro somnakune angrusňa, lanca the čeňa.

Doavľa khere u leskeri romňi e Frindža, sar les dikhľa, darand'iľa, bo avľa lake ľil, hoj o Ader Horváth muľa. Kerďa leske pohrebos, pro moħto lake požičind'a o love o starostas andro gav. Aľe sas igen rado, hoj lakero rom avľa sasto khere.

No u o somnakaj? Gele pro Čechi andro foros Pardubice u la babake kerde somnakune danda o doħtora!

Ačen Devleħa!

Korejas si řiká sám pro sebe: „Musím honem přeskočit tu zeď, jinak se už nikdy ke svému kamarádovi nedostanu!“ Rozeběhl se a přeskočil tu velkou zeď. Pospíchal do domu a klekl si k nohám německého důstojníka. Začal mu čistit boty. Hned po něm přišel do bytu s velkým křikem ten gestapák a začal po dědečkovi střílet. Naštěstí se netrefil. Ten německý důstojník řekl gestapákovi, že dědeček se jmenuje Ader Horváth a že je jeho sluha. Potom ho vyhodil z baráku. Měl větší vojenskou hodnost, a tak si to mohl k tomu gestapákovi dovolit.

Už se blížil konec války a každý se bál o svůj život. Ten hodný Němec měl mého dědu zabít, ale neudělal to. Dal mu potají papíry a poslal ho domů za ženou a za dětmi. Měl jít pěšky. Řekl mu, aby šel pěšky po kolejích a aby chodil jen v noci. Ve dne se měl skrývat. Tak to tak dědeček dělal. Ve dne se schovával a v noci šel na Slovensko. Když potkal nějaké ženy, tak se ptal, kde je a jestli jde dobře na Slovensko. Byl na cestě, jak nám vyprávěl, skoro tři měsíce a viděl, jak Němci střílejí nevinné lidi. Bylo mu to moc líto. Dál se schovával, bál se, aby ho nezastřelili. Někdy, když spal venku, tak mu byla velká zima. Musel si brát kabáty i boty těch mrtvých zastřelených lidí, aby neumrzl. Když spal, začalo ho něco tvrdého tlačit. Prohlížel místo, na kterém ležel, ale nic tam nebylo. Lehl si znovu a zase ho něco tlačilo. Prohlédl si kabát, kterým se přikrýval, a co to tam neobjevil! Byly tam do šátku zabalené zlaté prsteny, řetízky a náušnice!

Přišel domů a jeho žena Frindža, když ho uviděla, se strašně lekla, protože dostala dopis, že Ader Horváth zemřel. Vystrojila mu dokonce pohřeb. Na rakev jí půjčil starosta vesnice. Ale byla moc ráda, že se to vysvětlilo a její manžel přišel domů zdravý.

No a co se stalo se zlatem? Babička a děda odjeli do Čech, do města Pardubice, a babička si nechala u doktorů udělat zlaté zuby.

Budte pozdraveni!

David Pompa

Bohumín

Drago Devla miro Devla
Phen mange soske Devla
Amaro dad peskere phralenca
Calo čhon mol pijelas

Khere mato avelas
La da the amen marelas
Jekhvar mato paš o skamind zasučas
E dajori amenca kheral sig denašelas

O dad pro graj amen rodkerelas
Calo drom rovelas le Devlores mangelas
Ňikda amen na arakhľas
bo dur lestar denašľam

Akana bachtale sam
Bijal o dad sar manuša sam!

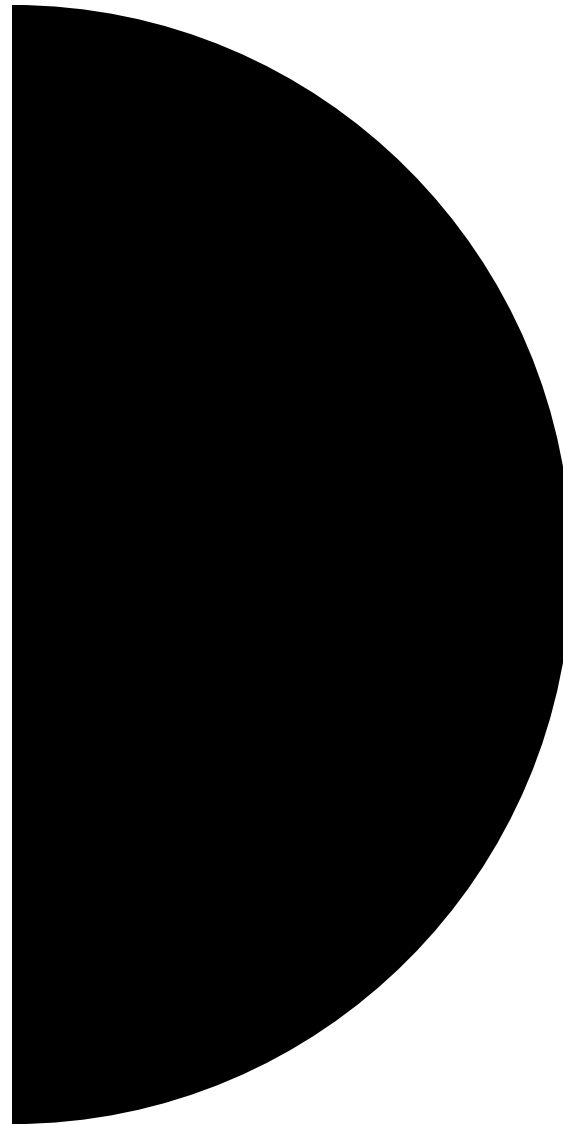
Drahý Bože Bože dobrý
Bože můj, pověz mi
Proč se otec se svými bratry
Celý měsíc opíjeli

Domů se otec vracel pod obraz
Pak mlátil mámu Mlátil nás
Jednou usnul u stolu opilý
Sebrali jsme se a utekli

Otec nás po kraji hledal na koni
K Bohu se modlil Odpust' mi
Nenašel nás Nikde jsme nebyli
Daleko jsme se mu schovali

Konečně bez otce
Jsme svobodní Žijeme!

Výtvarná část soutěže

Samuel Ferenc, ZŠ Boleslavova, Praha

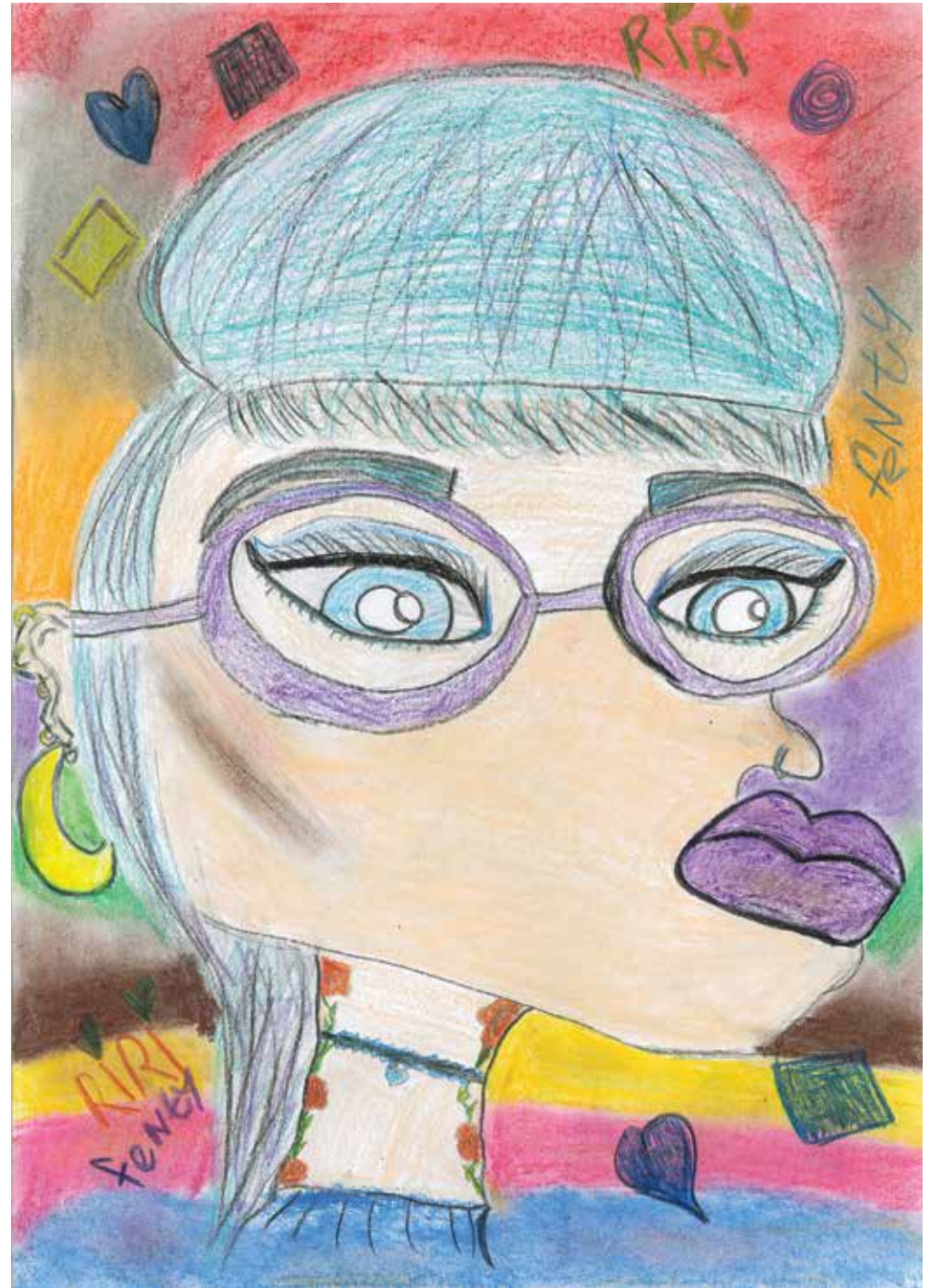
Laura Čurejová, ZŠ Prostějov

Laura Čurejová, ZŠ Prostějov

David Mika, ZŠ Brodek u Písku

Silva Feriová, ZŠ Nám. 28. října, Brno

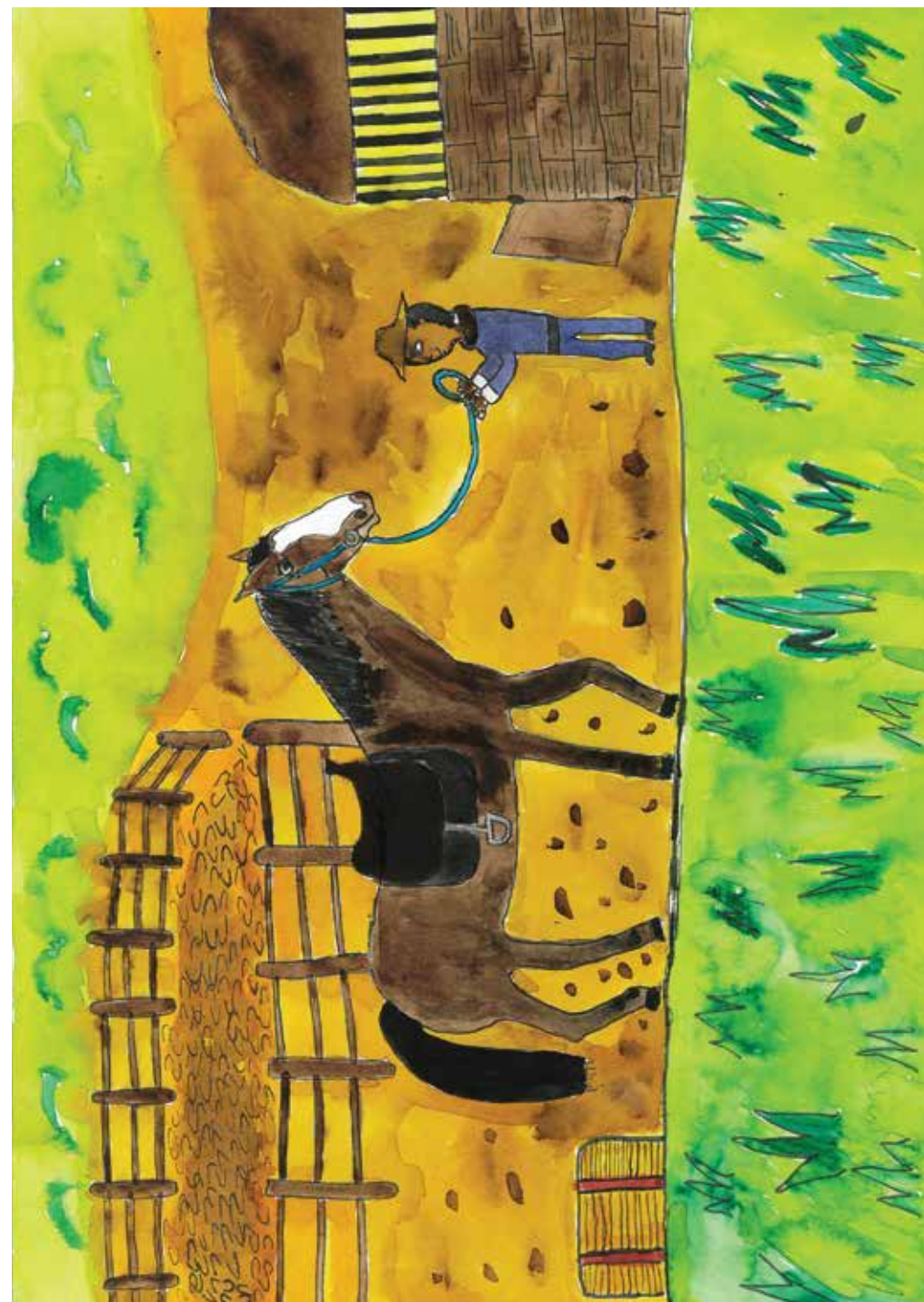
Patrik Husar, Společně-Jekhetane, Ostrava

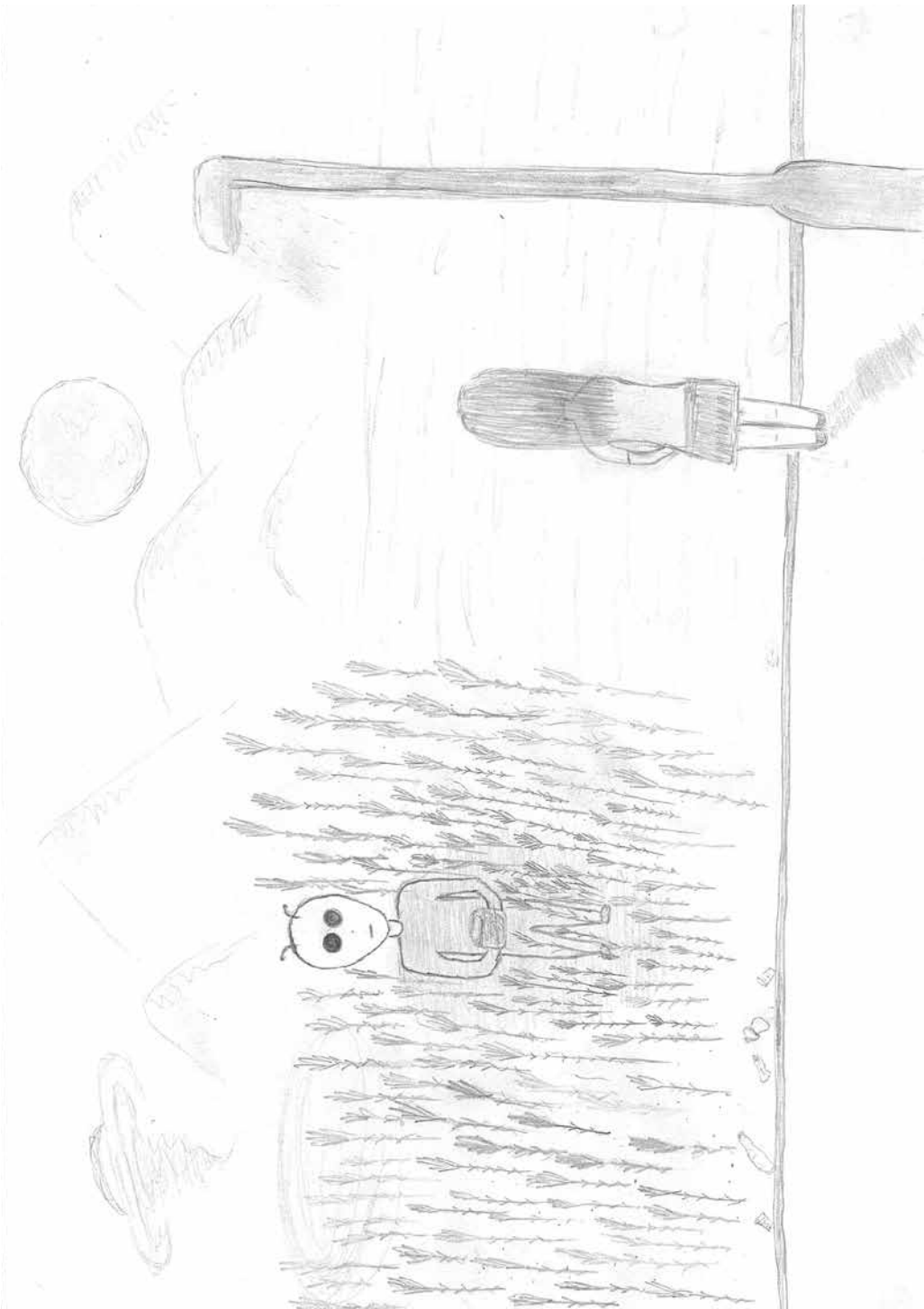
Tomáš Lakatoš, ZŠ Karasova, Ostrava

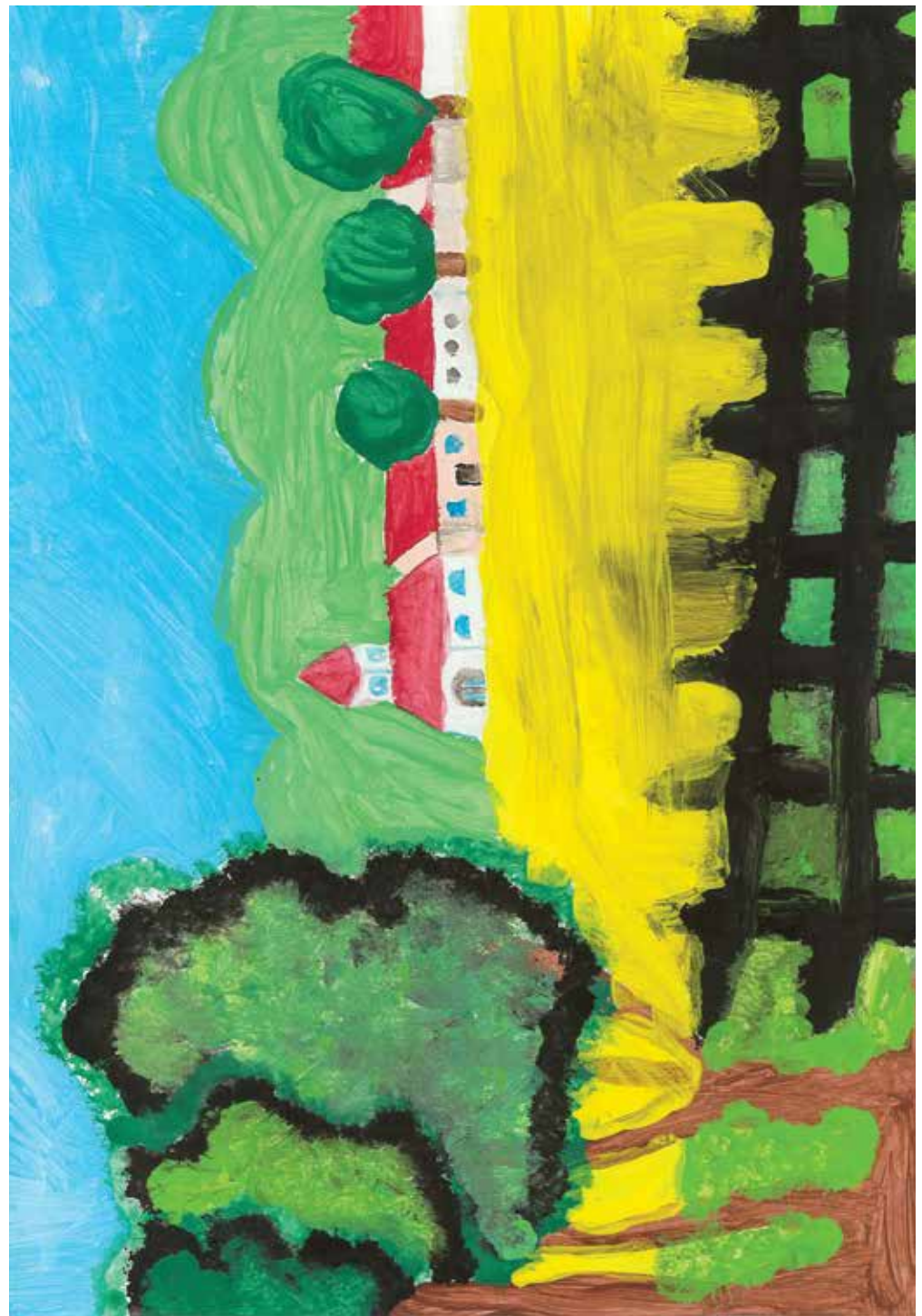
Denisa Strejcovská, ZŠ Údolí Kamenice, Tanvald

Sára Ľuptáková, ZŠ Floriána Bayera, Kopřivnice

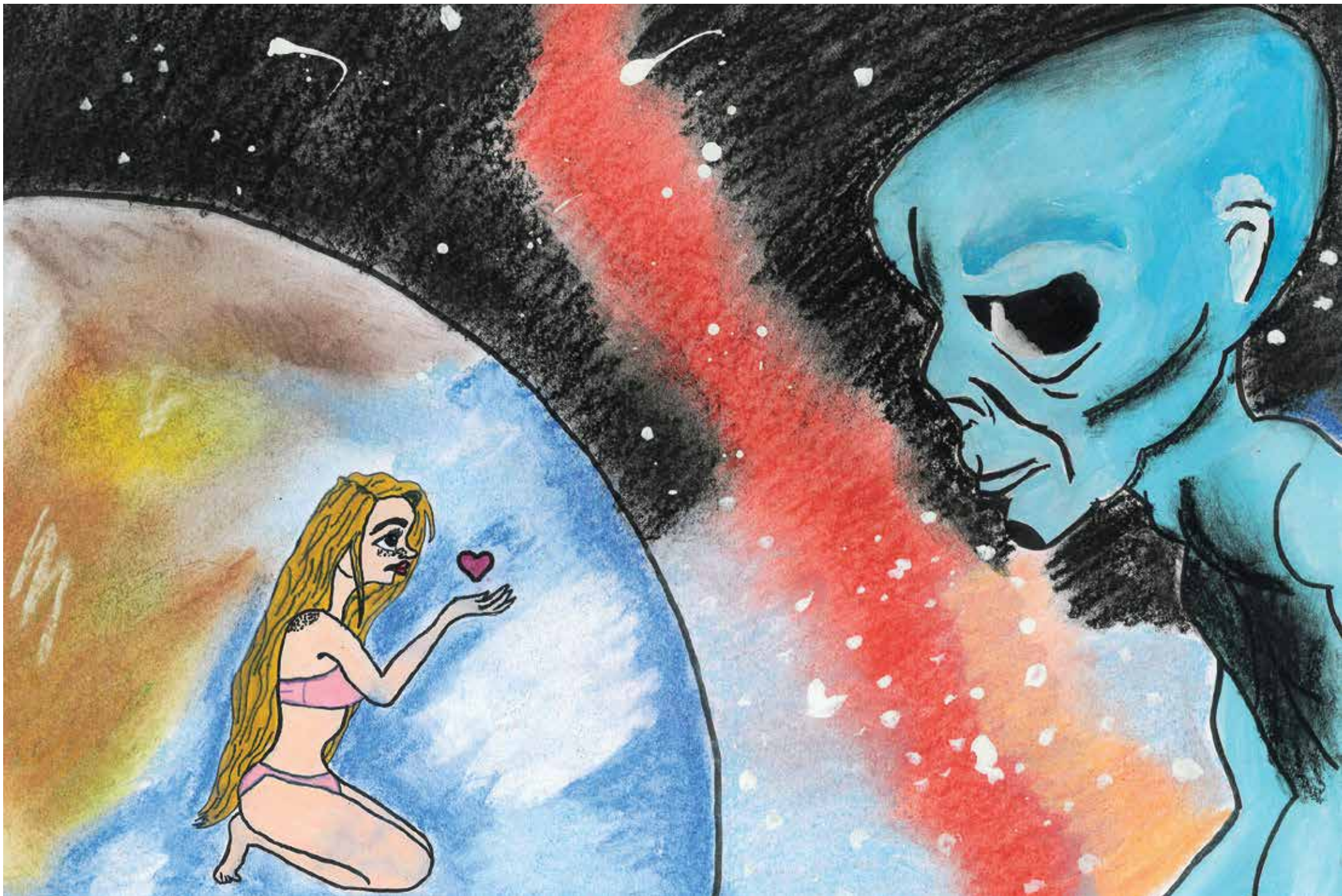
Kateřina Hamouzová, ZŠ Havlckova, Kraslice

Marie Pekárová, SŠ Černovice

Marie Pekárová, SŠ Černovice

Úřad vlády České republiky

Záštitu nad soutěží převzal Úřad vlády České republiky.

ROMANO SUNO děkuje v tomto roce za podporu Úřadu vlády České republiky,
Českým kamenolomům, s. r. o., Madeleine Landolt, s. r. o.,
a společnosti Mattel Czech Republic, s. r. o.